

HEDESELSKABETS TIDSSKRIFT

Nr. 15

10. decbr. 1961

Prisen på
Danmarks jord

Dødsfald

Afvanding
og landvinding

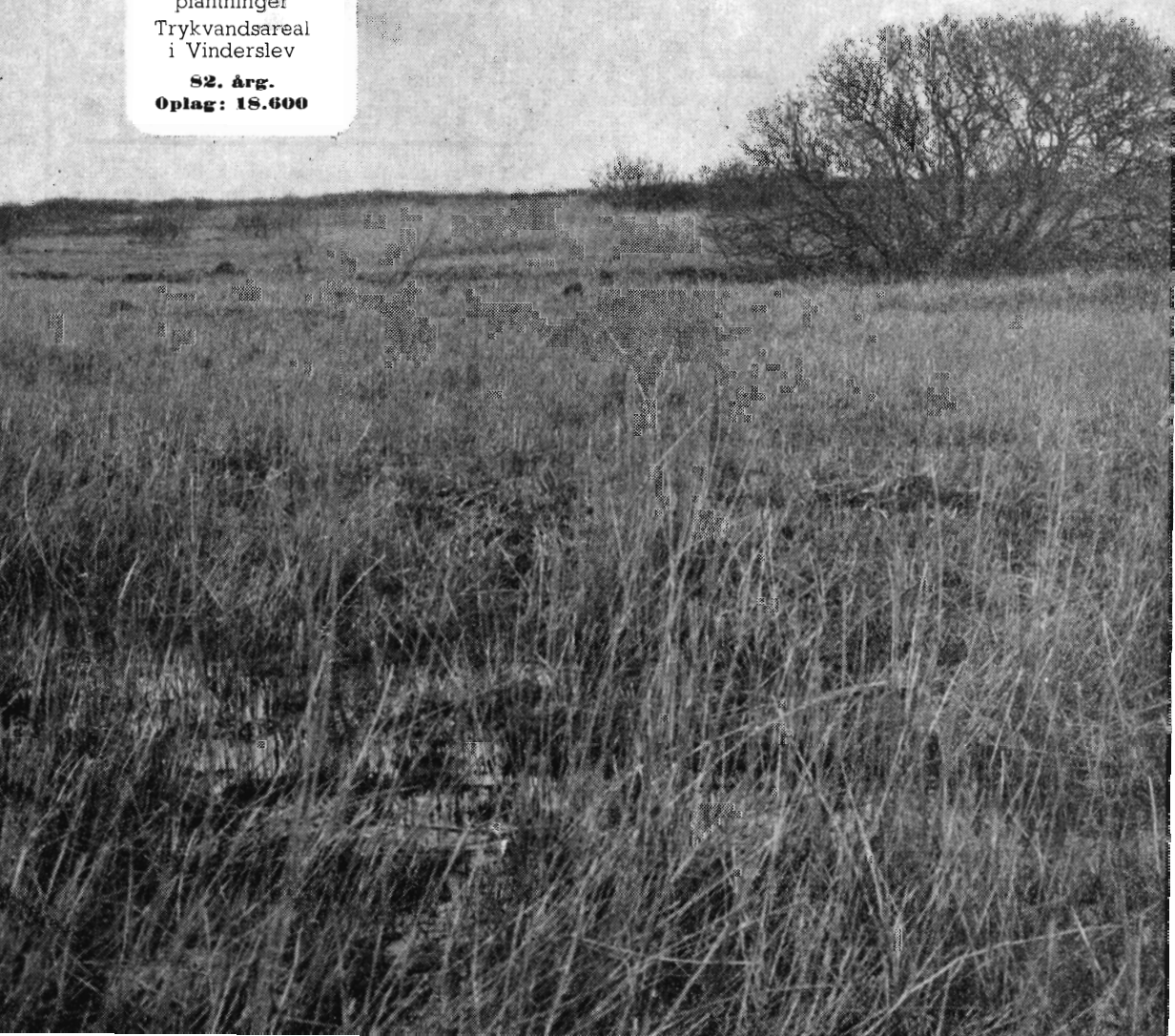
To mænds afsked

De fydse
plantninger

Trykvandsareal
i Vinderslev

82. årg.

Oplag: 18.600

I tidens moderne skovdrift er en kædesav så vigtigt et værktøj, at der er god grund til at se sig godt for, når man køber.

Her er de fortrin, der gjorde:

SOLO

til

Mere end
25.000
solgt
på eet år

- Bemærk
- de billige
- reservedele

SOLO har den kraftigste motor

SOLOs 125 ccm motor udvikler 5,5 HK ved kun 5.000 omdr./min.

SOLO-motoren slides mindst

SOLO er den sav, der har lavest stempel-hastighed ved fuld ydelse.

SOLO kommer lettere til

Flad formgivning på den ene side giver ideelle arbejdsvilkår.

SOLO forhindrer tabt arbejdstid

Under serviceeftersyn låner De gratis en anden SOLO-sav hos forhandleren.

SOLO-kæden er sikret

Centrifugalkoblingen forhindrer kædesprængning.

SOLO har 12 mdrs. kaskoforsikring

SOLO har forhandlere og service overalt

Et net af forhandlere sikrer Dem omgående demonstration og førsteklasses service.

- Vægt (17") brutto 11,4 kg
- Perfekt balance
- Mindste støjfaktor
- Hurtig start
- Direkte dreven sav

Prisnedsættelse

SOLO-salget på eksportmarkedet er gået op — priserne er gået ned til

17"	1.695 kr.
21"	1.710 kr.
25"	1.790 kr.

KUPON H. T. 15

(sendes til A/S Diesella, Kolding)

De bedes sende mig specialbrochure for SOLO-kædesav

Navn.....

Adresse.....

Nærmeste forhandler opgives ved henvendelse til hovedforhandler

A/s Diesella - Kolding

Vestjyllands Mergelforsyning

Andelsselskab

Udnyttelse af lokale lejer og tilrettelægning af mergelleverancer.

Moderne grab-materiel til rådighed. - Levering af højprocentlig mergel fra egne lejer.
Jordbrugskalk og pulv. kalk i fine kvaliteter fra Hillerslev og Mjels Kalkværker.

Alle oplysninger og tilbud fås hos:

TRIER HØJ,
formand,
Vostrup, tlf. Lønborg 43.

KARL BLOCH-NIELSEN,
kasserer,
tlf. Billum 66.

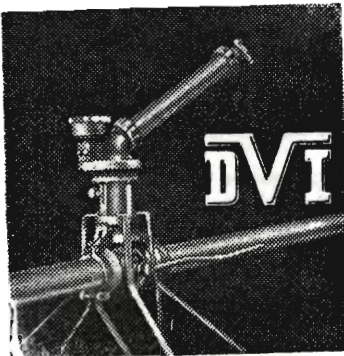
CHR. SIERSBÆK,
næstformand,
tlf. Skjern 396.

Nivaagaard Teglværk

Nivaa - telefon nr. 9

Drænrør - Mursten - Teglbokke - Tentordæk

Den Sjællandske Bondestands Sparekasse

VANDINGSANLÆG

med Kanoner eller Sprinklere

DANSK VANDINGS INDUSTRI
Snoghøj, Fredericia Tlf. Erritsø 125

Træplanter til Have- og Kirkegaard
Mark og Skov
Plænegræs

LOMBORGS PLANTESKOLE

GRANHØJ v. AALBORG

TLF. 2 01 01 TLF. 3 40 40

Stort farveillustreret
katalog
sendes gratis
på forlangende

Stenvad

CEMENTSTØBERI

Telef. 6 Stenvad
Arnold Westmark

Alle Δ mærkede rør føres
Altid leveringsdygtig

SPAREKASSEN

FOR

SVENDBORG OG OMEGN

Røde

drænrør

D. S. nr. 403, syrefast kvalitet

• Fredenshøj Teglværk
Aabenraa Telefon 22127

FORLANG
„ODIN“
ØL
FINESTE KVALITETER

Løve Garn

Aktieselskabet Holger Petersen

Købmagergade København K

Skovarbejderskolens kursus 1961-62

5. Fra d. 2. jan. til d. 27. jan. Alm. skovarbejderk. (spec. nåletræ).
6. Fra d. 5. febr. til d. 28. febr. Alm. skovarbejderkursus.
7. Fra d. 5. marts til d. 28. marts. Alm. skovarbejderkursus.

Bemærk!

Alm. skovarbejderkursus omfatter også brug af motorsave. Kursus nr. 6. og 7. er specielt tilrettelagt for forstuderende og skovfogedelever, der dog også kan optages på de øvrige kursus, når ikke alle pladser er optaget af skovarbejdere. Skovfogedelever på prøveår optages ikke. Uddannelsestrin anføres. Forstuderende og skovfogedelever skal betale kr. 50,00 pr. uge i kursusafgift.

Ansøgningsskema og evt. yderligere oplysninger fås ved henvendelse til Skovarbejderskolen, Kagerup St., tlf. Helsingø 615.

Husk skovarbejderskolens bøger:

- Håndredskaber til skovarbejde v. G. Bergsten og I. Nissen 4,00 kr.
- Arbejdstekniske råd og vink v. G. Bergsten. 2. udgave. 3,00 kr.
- Motorsavens brug og vedligeholdelse v. I. Nissen. 3. udg. 2,00 kr.
- Regnskabsbog for motorsave. . . . . 1,50 kr.

Ved forud indbetaling på giro 72403 sendes bøgerne portofrit.

I. J. NISSEN.

Omhyggeligt behandlede **skovplanter**
i værdifulde provenienser

Danplanex Planteskoler A/S

Rødékro - telf. (0 46) 62933*

Entreprenørmateriel af enhver art....

Lokomotiver, tipvogne, spormateriel, gravemaskiner, kraner, dieseldumpers, pumper etc.

SOPHUS BERENDSEN A/S

»Ørstedhus«, København V.

Tlf. C. 8500 . Tlgr. Berendsen

Varde Bank

Esbjerg afdeling

Kongensgade 62
og fiskerihavnen

Vestjysk Trælasthandel

Varde
Betonvarefabrik

H. Kunø og Aage Pedersen
Varde . Tlf. 519 - 520

Landbrugsrør

(drænrør)

efter Ingf. normer

FORLANG TILBUD

Hulkjærhus Planteskole

RØDKJÆRSBRO
Telefon Ans 25

Planter til skove.
læhegn og haver

Aarhus Privatbank

Aarhus

Stiftet 1871

København

AEROLIT
DANSK SIKKERHEDSPRÆNGSTOF

Hedeselskabets Tidsskrift

Nr. 15

10. decbr. 1961

82. årg.

udgår 16 gange årligt og sendes til selskabets medlemmer. Annoncer bedes sendt til Hedeselskabets hovedkontor, Viborg. Annoncepris 60 øre pr. mm. Medlemsbidraget er enten årlig mindst 5 kr. eller en gang for alle mindst 100 kr. Redaktør: H a r. S k o d s b ø j. Redaktionsudvalg: Afdelingschef, skovrider B. Steenstrup (formand), overingeniør N. Venov og distriktsbestyrer J. Alsted. Carlo Mortensens Bogtrykkeri, Viborg.

Indhold: Prisen på Danmarks jord gennem mere end 100 år. — Dødsfald: Fhv. amtmand Karberg. - Fhv. distriktsbestyrer Friis-Møller. — Afvanding og landvinding mellem Skjern og Ulfborg. — To mænds afsked. — De jyske plantninger. — Trykvandsareal i Vinderslev. — I få ord.

Forsiden: De hidtil næsten værdiløse arealer vest for Sommerbroen i Skjernå-området. Arealerne er i meget store dele af året oversvømmede. Billedet er fotograferet i begyndelsen af juni måned 1960.

Prisen på Danmarks jord gennem mere end 100 år

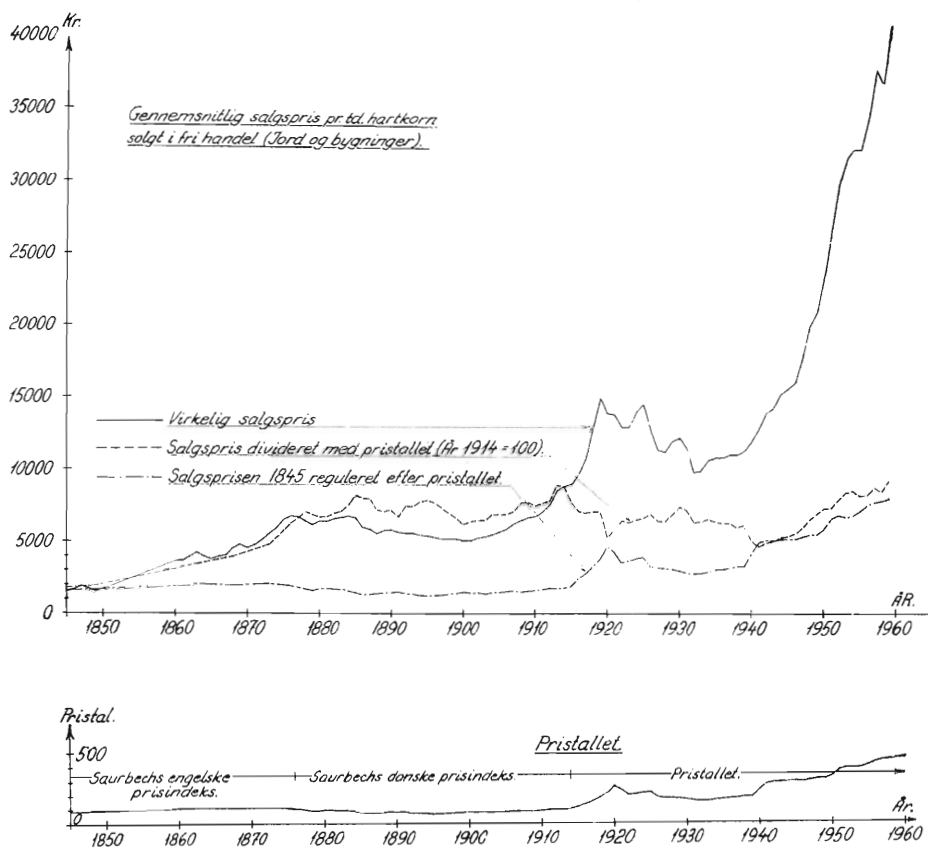
Af civilingeniør M. Høst-Madsen.

I en tid hvor det danske landbrugs problemer ivrigt drøftes, kan det være fristende at se lidt på, hvad værdien er af landbrugets vigtigste produktionsmiddel, jorden, og hvordan denne værdi har svinget i gode og dårlige tider.

Det statistiske materiales kvalitet er ikke helt ensartet, men efter en forholdsvis enkel bearbejdning af stoffet har det alligevel været muligt at optegne nedenstående kurver, der må antages at give et temmelig nøjagtigt billede af svingningerne i jordprisen. Der er optegnet prisen pr. td. hartkorn for jord og bygninger, exclusive løsøre, opnået ved frie salg; og priserne er angivet som gennemsnit for hele landet. Det har ikke været muligt at finde salgsværdien for jorden alene, men det vil næppe være urimeligt at antage, at jordværdien under normale forhold stiger og falder med ejendomsværdien, således at de angivne tal giver et indtryk af svingningen i selve jordværdien.

Da værdierne opgives pr. td. hartkorn, skal det nævnes, at hartkornsbetegnelsen oprindeligt stammer fra, at landgildeafgifterne (en

del af fæsteafgifterne) til trods for deres forskellige udredelsesmåde ansattes i en enkelt kornsort, rug eller byg, såkaldt haardt eller hart korn. Disse afgifters beregning optoges oftest i såkaldte jordebøger,

som godsejerne benyttede ved ligningen af de skatter, som staten udskev hos deres bønder. Senere gik ordet over til at betegne en skyld-sætningsmålestok, og jordskatter beregnedes i århundreder på basis af en ejendoms tønder hartkorn. 1 td. hartkorn svarer til 3,575 ha af den mest frugtbare jord. I gennemsnit af hele landet svarer 1 td. hartkorn til 9,9 ha, fordelende sig med 14,630 ha i Jylland og 5,995 ha på Øerne. Ved udarbejdelsen af ovenstående kurver er der så vidt muligt kun medtaget ejendomme på over 1 td. hartkorn og efter 1936 er regnet med gennemsnittet af gårde fra 1—12 td. hartkorn.

For nu at se jordprisernes variation i forhold til det almindelige prisniveau er der også optegnet en kurve over detailpristallet (År

1914 = 100). Da der ikke før 1914 eksisterede noget detailpristal, er pristallet fra før 1914 baseret på Sauerbechs prisindeks i Journal of Statistical Society omregnet til samme udgangspunkt (År 1914 = 100). Fra tiden før 1876 findes denne indeks kun for engelske priser, men da det tydeligt ses, at efter 1876, hvor både dansk og engelsk indeks haves, er disse næsten sammenfaldende, er der for tiden før 1876 regnet med den engelske indeks.

Af den fuldt optrukne kurve ses det, at værdien af 1 td. hartkorn fra 1845—1959 er steget fra 1575 kr. til 40.427 kr. eller 25,6 gange. Alene fra 1932, hvor en nedgangsperiode afsluttes, til 1959 er værdien steget fra 9.773 kr. til 40.427 kr. eller 4,1 gange.

Vil man undersøge, hvordan jordprisen forholder sig til det almindelige prisniveau, kan man optegne en kurve, der angiver forholdet mellem jordprisen og pristallet. Denne kurve er angivet med punkteret linie på ovenstående figur. Det viser sig, at også denne kurve har en stigende tendens, men i langt mindre grad end den først omtalte. De største stigninger finder sted fra 1845—1886, hvor værdien stiger fra 1780 til 7980 kr., eller 4,5 gange i løbet af 41 år, og fra 1941—1959, hvor den stiger fra 4610 til 9150 kr., eller til det dobbelte i løbet af 18 år.

I hele perioden fra 1845—1959 er denne værdi steget fra 1780 til 9150 kr. eller 5,2 gange. Det skal tilføjes, at kurven indenfor kortere perioder viser faldende tendens. Dette viser sig tydeligst ved de 2 verdenskrige, hvor detailpriserne stiger stærkt, medens jordpriserne viser noget større træghed.

Som et kuriosum er med stiplede linie vist en kurve, der angiver jordprisen i 1845 reguleret efter pristallet. Den ville i 1959 være kommet op på 7850 kr., og springet fra denne værdi til den virkelige jordpris på 40.427 kr. viser måske tydeligst, i hvor høj grad jorden er steget i værdi igennem de sidste 115 år.

Man ser af ovenstående, at jorden (incl. bygninger) er en produktionsværdi, der i modsætning til mange andre, ikke skal afskrives, men opskrives. Alt imedens de danske landbrug producerer os vort daglige udkomme, stiger deres værdi. Selv om denne stigning i værdi måske ikke er voldsom, er den dog alligevel værd at tage i betragtning.

Dødsfald

Fhv. amtmand i Ringkøbing amt, kammerherre, dr. jur. Andreas Karberg er den 2. november afgået ved døden knap 81 år gammel. Fra 1935 og til sin død var han medlem af Hedeselskabets repræsentantskab.

Amtmand Karberg var sønderjyde. Han stammede fra Sønderborg, blev tysk jurist og derefter Doctor juris allerede i 1905, men vendte efter sine studieår tilbage til Sønderborg og tog ivrigt del i arbejdet for danskheden. Under overgangstiden omkring 1920 blev hans evner og arbejdskraft stærkt udnyttet, bl. a. indenfor den internationale kommission.

I 1926 blev han udnævnt til amtmand i Ringkøbing, en gerning som aldersgrænsen satte punktum for i 1951.

Tiden i Ringkøbing blev rige år for Andreas Karberg. Han faldt godt til blandt vestjyderne, hvor hans lune og jævne naturlighed vandt ham mange venner. Hans virke som amtmand faldt i en tid, hvor der på overordentlig mange områder stilledes store krav til ham. Gennemførelsen af Hvide Sande projektet og senere Thorsmindeslusen krævede en meget positiv indsats af ham, og fra alle sider anerkendtes det, at han havde afgørende indflydelse på de store opgavers lykkelige løsning. I hans tid er også gennemført et så stort antal landvindingsarbejder i Ringkøbing — omfattende ca. 15.000 ha — at intet andet amt har kendt tilsvarende. Når man ved, hvad disse inddigninger og vandløbsreguleringer kræver med hensyn til vejoplægninger, brobygningsarbejder og kommissionsbehandlinger, der direkte kommer ind i vedkommende amts administrative virkeområder, vil man forstå, at det i mangfoldige sager med tak skal nævnes, at amtmand Karberg havde en lykkelig hånd i medvirken til disse arbejders fremme.

På mange felter havde Andreas Karberg nært samarbejde med Hedeselskabet. Han viste selskabet og dets medarbejdere uindskrænket tillid. I Hedeselskabets repræsentantskab fandt han sig hjemme i en kreds af gode venner, der vil savne ham.

Tidligere distriktsbestyrer ved Hedeselskabets mergelafdeling i Viborg *Otto Friis-Møller*, R af Dbg, døde den 13. november i en alder af 77 år.

Friis Møller var opvokset i Hammel som søn af provst I. C. H. Møller. Efter at have taget eksamen som landbrugskandidat i 1906 var han forvalter på forskellige store gårde bl. a. Brattingsborg på Samsø, indtil han i 1912 blev plantagebestyrer i Johore under Ø.K., hvor han var indtil 1918. Efter sin hjemkomst blev han d. 1. marts 1919 ansat ved Hedeselskabets mergelafdeling, og her virkede han, indtil han faldt for aldersgrænsen i 1954.

Tiden mellem de to verdenskrige blev mergelbanernes store tid, og sammen med afdelingsleder J. P. Olsen blev det Friis-Møllers opgave at organisere og tilrettelægge dette arbejde, dels med at finde mergelen, dels at få den opgravet og udkørt. Friis-Møllers navn er kendt, og hans virke huskes og påskønnes i mergelkredse vidt over landet fra hans utallige rejser med tog, rutebil og cykle. Mergelbanernes linjeføring på tværs af markskel, veje, åer og baner medførte mange forhandlinger med diverse muligheder for konflikter, som dog i reglen blev undgået med en passende blanding af beslutsomhed og diplomati.

Standnsningen af mergelarbejdet under anden verdenskrig blev benyttet til en systematisk kortlægning af landets mergelforekomster. I de sidste 5 år ved Hedeselskabet var Friis-Møller leder af kontoret for fragttilskud.

Friis-Møller dvælede gerne i tankerne ved ungdomstiden på de store gårde og i Bagindien, og han fortalte interessant om sine oplevelser som arbejdsleder under så vidt forskelligartede forhold som Brattingsborg og Johore. Disse ungdomsoplevelser har været med til at forme den stoute og undertiden lidt barske, men alligevel så varm-hjertede mand, vi kender som kollega og medarbejder.

Mindet om hans gode menneskelige egenskaber, hans ubrydelige retlinethed og loyalitet vil blive bevaret i den virksomhed han tjente trofast gennem 35 år.

S. P. Sørensen.

Afvanding og landvinding mellem Skjern og Ulfborg

Af amtsvandinspektør P. K. Nielsen.

Med gennemførelse af sluserne ved Hvide Sande (for Ringkøbing fjord og Skjern å) og ved Thorsminde (for Nissum fjord m. v.) og om-lægningen af Madum å var de tekniske forudsætninger til stede for at gennemføre en afvanding af ca. 20.000 ha engarealer af udmærket bonitet. Men tiderne i begyndelsen af trediverne var yderst slette. Det var i den tid, hvor en slagtegris kun kostede 30 kr., og da lignende forhold herskede næsten på alle områder indenfor landbruget, var der da simpelthen ikke penge til afvanding eller anden investering.

Enkelte fællesarbejder i Velling-, Stadil-, Vedersø- og Hee sogne (Voldbjerggård) blev dog gennemført i denne periode. De var ikke særlig store, men de blev alligevel af stor betydning for hele egnen, idet de kom til at stå som eksempler på, at det kunne nytte, når blot man stod sammen om det, og det var disse anlæg, der i forbindelse med dyrkningsforsøg i Nissum fjordenge og på Voldbjerggård, som kom til at danne grundlaget for de mange nye landvindingsarbejder, som senere blev gennemført her i amtet, i særdeleshed da i den sydvestlige del.

Et enkelt større arbejde var dog under opsejling allerede i 1928. Man var så langt fremme med en forholdsvis stor sag ved Nissum fjordenge, at der var afsagt kendelse om dets gennemførelse, for så vidt 1/3 af udgifterne til opførelse af diger kunne fås som statstilskud, og der kunne fremskaffes lån til sagens gennemførelse, og at lånet måtte henstå afdragsfrit i 5 år. Det lykkedes at opfylde disse betingelser, men længere kom man heller ikke, modstanderne af afvandingen fik uventet hjælp fra anden side, idet Staby- og Husby sogneråd foranledigede, at den gl. spærredæmning ved Kast bro i Staby blev gennemgravet, således at oplandsvandet fra hele Madum å's nedbørsområde, der ellers skulle gennem Sundåen til Ringkøbing fjord via Nørre sø og Husby sø, kunne ledes gennem Nissum sø til Nissum fjord. Under disse forhold var det ikke muligt foreløbigt at videreføre det af landvæsenkommissionen godkendte projekt trods langvarige anstrengelser.

I 1936 gennemførtes en partiel kunstig afvanding af området Staukjær enge, som var en del af Nissum fjordenges projekt. Afvandingen blev meget vellykket og virkede som en god demonstration for, hvad sammenhold og kunstig afvanding kunne betyde. Man skylder disse mænd tak for, at de trods meget modstand og modvilje

JOHAN EXNER - HELGE FINSEN

Kirken i Landskabet

»Lurmærket bog om vore dejlige gamle kirkebygninger. En bog, man læser sig glad i.«
— *Kristeligt Dagblad.*

Bogen handler om de gamle kirker ude i det danske land; beskudne og bramfri — og dog et dyrebart træk i Danmarks landskab og en rig skat i vor kulturarv.

I dens første afsnit skildrer arkitekt Helge Finsen selve kirkebygningerne som bygningskunst af særegen dansk art, og fortæller i omrids om deres tilblivelse og deres skæbne gennem tiderne.

I andet afsnit aflægger provst Johan Exner beretning om den omfattende aktion til fredning af kirkernes omgivelser, der foretoges under hans ledelse; om den glædeligt store tilslutning den fandt landet over, og om de opnåede resultater — et arbejde, der kan tjene til mønster for al anden bygningsfredning.

Bogen, hvis 1. oplag på få måneder blev udsolgt fra forlaget, har vakt stor opmærksomhed i pressen landet over og utvivlsomt fremmet forståelsen i vide kredse for betydningen af røgt og pleje af god, gammel bygningskunst.

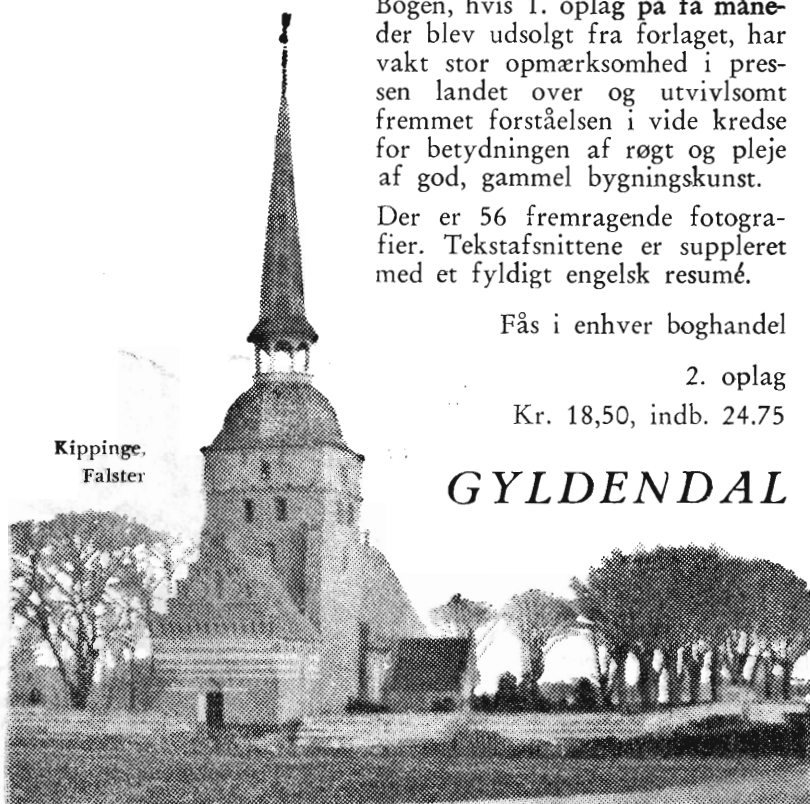
Der er 56 fremragende fotografier. Tekstafsnittene er suppleret med et fyldigt engelsk resumé.

Fås i enhver boghandel

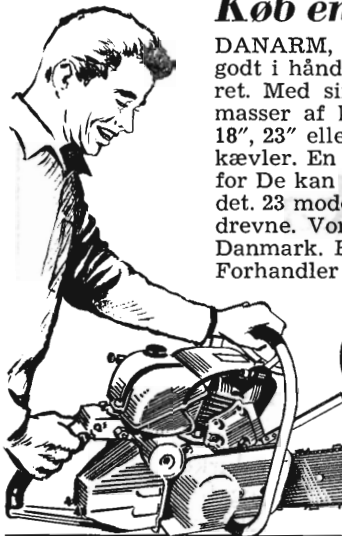
2. oplag

Kr. 18,50, indb. 24,75

Kippinge,
Falster

GYLDENDAL

Køb en sav med service -

DANARM, benzinmotorkædesav, ligger godt i hånden, letvægtig og fint afbalanceret. Med sin 7 hk Villiers motor har den masser af kræfter, og det store sværd på 18", 23" eller 28" rækker til selv de største kævler. En DANARM sav er altid i orden, for De kan få perfekt service overalt i landet. 23 modeller benzin-, el- og pneumatisk drevne. Vore servicevogne kører over hele Danmark. Forlang brochure. Forhandler antages i ledige distrikter.

DANARM

Eneimportør:
V. H. LANGEBAEK
& SØN
Civilingeniører

Trondhjemsgade 9, Kbh. Ø. Tria 5400   Horsens 2 24 63 - 2 63 00

HELLESTRUP PLANTESKOLE

(Ejer: Gosch Tændstikfabriker A/S).

SORØ . TELEF. FULBY 133

Specialplanteskole for Hybridasp

Kjellerup Betonvarefabrik ved I. T. Birk

— Telefon 45 Kjellerup
Efter Kl. 17 . Rødkjæråbro telefon 14
FØRER KUN Δ MÆRKEDE VARER
Alle arter betonvarer til anvanding og kloak føres
FORLANG TILBUD

MEJERIERNES OG LANDBRUGETS ULYKKESFORSIKRING

Gensidigt selskab • Oprettet 1898

Henvendelse til kredsens tillidsmand eller til hovedkontoret:
Vester Farimagsgade 19, København V. - Telf. Minerva 350

Dansk Brandforsikringselskab

» VERMUND «

af 1904 - gensidigt selskab
Bygninger og løsøre
Virkefelt hele landet

Hovedkontor: Banegaardsplads 4, Aarhus

VAND

med GUDENÅ vandingsanlæg
Gudenås Fabrikker, Silkeborg, tlf. 2400

Brostrøm^s

Planteskole

VIBORG
ved C. Nielsen
Telefon 42

leverer alle planter for
HAVE, MARK og SKOV
Hårdføre og veldrevne arter
for ethvert formål

GUGKALK

gi'r Grøde

Faa fuldt udbytte af
Jorden. Brug vor anerkendte
Jordbrugskalk
— det betaler sig!

GUG KALKVÆRK A/S

Elmealle 2, Hasseris. Tlf. Aalborg 21 288

Krogsgades Cementstøberi

J. Halvorsen & Søner
Kontor
Dannebrogsgade 22, Aarhus
Telefon * 2 55 99

Ny fabrik . Vejby
Alt i betonvarer D S. 400

BETONKLINKER

til

HULMURS- OG STALDISOLERING

A/S FISKBAK
BETONKLINKERFABRIK
TELEFON HERBORG 12

fra omliggende lodsejere i området havde mod til at gå i gang med en sådan opgave.

Mange lodsejere ved fjordene havde den opfattelse, at sluserne i sig selv ville bevirke større og bedre afgrøder, men efterhånden som tiden gik, blev mange klar over, at der måtte mere til, og interessen blev vakt for inddigningsarbejder og pumpestationer (kunstige afvandinger), dertil kommer så, at arbejdsforholdene på grund af den anden verdenskrig og besættelse af landet var så vanskelige, at man næsten for enhver pris ønskede at skaffe arbejde til de mange arbejdsledige.

Disse forhold var da også medvirkende til, at vi den 14. november 1940 fik landvindingsloven, og de var med til at præge lovens formulering.

Det var tydeligt at se, at tiden var moden til den pågældende lovgivning. Endnu inden landvindingsloven var vedtaget, afholdtes efter indbydelse fra Bølling-Nørre herreds landboforening, Bølling-Nørre herreds husmandskreds og Ulfborg-Hind herreds landboforening møder i Ringkjøbing og Skjern om organisation af sådanne fælles arbejder, og der valgtes et 9 mands udvalg med gdr. Mads Madsen, Velling, som formand. Ved samme møde vedtoges at rette henvendelse til hedeselskabet om at stille mandskab til rådighed for udarbejdelse af forslag til forbedring af afvandingsforholdene for de vandlidende engarealer omkring Ringkjøbing fjord, men penge til planlægning skulle der jo også til, da ingen jo på forhånd havde garanti for arbejdets gennemførelse. Her trådte amtmand Karberg, som så ofte før ved vanskelige sager, hjælpende til. Han tog initiativet til, at amtsrådet vedtog at stille et garantibeløb på 2 kr. pr. ha, og de interesserede sogneråd fik tilladelse til at garantere for et tilsvarende beløb. Dermed var den økonomiske baggrund i orden for at komme i gang med den store opgave.

Der kom i den følgende tid gang i landvindingsarbejdet her på egnen. Mads Madsen var den helt rigtige mand, der skulle ske noget, han var en utrættelig forkæmper for at frugtbar gøre de lave engarealer for at skabe nye hjem, og han forstod at skabe forbindelse til alle sider, flere gange havde han de forskellige landbrugsministre og landvindingsudvalget ude at se på forholdene, ligesom de stedlige folketingsmænd flittig blev benyttet som budbringere til kontorerne i København eller, hvor sagerne nu var gået fast, og civilingeniør A. Fredborg, og jeg, der hørte med til hans faste stab, blev holdt i ilden, men vi kunne lide det. Civilingeniør A. Fredborg var af Hedeselskabet udpeget til at lede projekteringsarbejdet omkring Ringkjøbing fjord.

Udvalgets første sag var Velling-Stauning mærsk, den omfattede

et interesseret område i Velling- og Stauning kommuner på 865 ha, hvoraf de 733 ha skulle afvandes ved pumpning. Pumpestationen, som byggedes i Bækmunde ved udløbet i Ringkjøbing fjord, havde en samlet ydeevne på 1.000 l/sek. Projektet blev straks efter mødet indsendt til landvindingsudvalget, og i september samme år var det færdigbehandlet, og arbejdet blev påbegyndt allerede i oktober måned. Den samlede udgift beløb sig til 577.737 kr.

Da man først var kommet i gang med det første arbejde, gik det lettere med de øvrige. Lodsejerne blev hurtigt klar over, at det slet ikke var nogen dårlig forretning at komme med i disse landvindingslag. I september 1942 påbegyndtes et arbejde ved Lem kær enge, det interesserede areal var 512 ha, hvoraf de 193 ha skulle afvandes ved pumpning, den samlede udgift beløb sig til 647.538 kr., og i april gik man i gang med Venner-Velling fjordenge, det drejede sig her om 151 ha med en samlet udgift på 219.180 kr. I juni 1948 gennemførtes afvandingen af Hugborg kær, arealet var her 89 ha, hvoraf de 63 ha skulle afvandes ved pumpning, den samlede udgift beløb sig til 164.175 kr., og endelig i 1957 udførtes afvandingen af Lem vestre enge, arbejdet omfattede 196 ha, hvoraf de 32 ha skulle afvandes ved pumpning, den samlede udgift beløb sig til 277.624 kr.

Hermed var alle de lave arealer i Velling-, Lem- og lidt af Stauning kommune afvandet ved inddigning og bygning af pumpestationer. Det samlede areal udgjorde ialt 1813 ha med et bekostningsbeløb på ca. 1,9 mill. kr., hvoraf staten ydede ca. 1,2 mill. kr. i tilskud. Den samlede pumpekapacitet udgør ialt 1.715 l/sek.

I august måned 1943 påbegyndtes et ret omfattende landvindingsarbejde ved Nissum fjordenge i Staby-, Sdr. Nissum- og Husby kommuner, iøvrigt næsten det samme arbejde, men dog en del mindre end det, som blev stemt ned i 1934, da var udgiften anslået til 120.000 kr., nu kom det til at koste 662.000 kr. Efter ønske og henstilling fra arbejdsministeriet blev jordarbejdets udførelse overgivet til ungdomslejren Pallisbjerg, men på grund af manglende arbejdskraft skred arbejdet kun langsomt frem, og helt galt blev det, da arbejdsministeriet afhændede Pallisbjerg til børneforsorgen. Efter den tid var der faktisk ingen mulighed mere for at gennemføre arbejdet ved håndkraft, og efter mange forhandlinger lykkedes det så i august 1947 at få arbejdsministeriet til på egen regning at bortlicitere det resterende arbejde til en entreprenør og slette klausulen om håndarbejde. Arbejdet blev overdraget til en entreprenør for en pris af 248.058 kr., og endelig kunne vi i efteråret 1948 afslutte arbejdet. Det er nok det arbejde her i amtet, som har givet anledning til de største besværligheder, både på grund af de mange forskellige myndigheder, der måtte forhandles med, og de vanskelige arbejdsforhold, men det

er alligevel et arbejde, der står en vis glans om, nu da det er på afstand. Det er muligt, det blot skyldes den spændende tid og almindelig lettelse over, at et vanskeligt arbejde med mange forhindringer var vel gennemført, dog er jeg klar over, at det gode samarbejde mellem tilsynet og lodsejerudvalget og ikke mindst samarbejdet med nu afdøde forstander Anker Pedersen, Pallisbjerg, også betød meget.

Det samlede arbejde, inddigning, bygning af pumpestation og opgravning af kanaler, kostede ialt 660.487 kr. Pumpestationen byggedes på det gl. Fælsted kog dige, kapaciteten var på 700 l/sek. Der var nu skabt muligheder for dyrkning af en særdeles god jord. Det er da også min opfattelse, at man gennemgående er meget tilfreds med afvandingen. Ved den første generalforsamling i laget mødte der kun to lodsejere foruden bestyrelsen, og det fortolkes — og vel med rette — som udtryk for almindelig tilfredshed med anlægget og dets pasning.

I 1943—45 udførtes afvandingen af Nr. Vosborg enge, det drejede sig her om afvanding af 95 ha, og bekostningen beløb sig til 184.496 kr.

Endelig gennemførtes i 1959—61 en ret stor afvanding ved Lilleåen i Ulfborg- og Råsted kommuner. Stemmeværket ved Skærum mølle blev nedlagt, og arealerne langs Lilleåen, ca. 70 ha, afvandedes ved fri afstrømning, medens arealerne syd for Storåen beskyttedes af diger langs sydsiden af Storåen og på nordsiden af den nedre del af Lilleåen og afvandedes til Storåen ved en pumpestation. Det interesse-rede areal i dette område udgør ca. 105 ha. Sagen er ikke helt afsluttet endnu, men den samlede omkostning vil andrage ca. 665.000 kr.

Efter Madum å's forlægning gennem Gammelådalen var skabt muligheder for afvanding og kultivering af store områder omkring Husby og Nørre søer og Stadil fjord i Husby-, Staby-, Vedersø-, Madum-, Tim- og Stadil kommuner.

Da Madum å's nedbørsområde ikke længere stod i forbindelse med Husby og Nørre søer, fik man vandløbsmyndighederne tilladelse til at lede det lokale nedbørsområde til Nissum fjord gennem Nissum å. Der skete her en fældning af vand. At gøre sådan noget på egen hånd har altid været betragtet som en »grov forbrydelse«. Det var det Staby- og Husby sogneråd blev dømt for i 1932. Ved fældning af vand forstås egenmægtig afledning af vand fra dets rette løb på en sådan måde, at anden lider skade. Bestemmelsen om fældning af vand fandtes allerede i Chr. den V's danske lov, hvori står:

»Mand må ej nogen til skade fælde vand fra sit sædvanlige løb, som det af alders tid løbet haver, og ej fra anden mands jord.

Hvo som fælder vand af sit sædvanlige løb, og rende andre til

skade hand skal stævne det til igjen inden femten dage, og bøde alle ejere tre lod sølv; men spiller mand andens mølledam, eller fiskedam, og det lovligen bevises, da betale hand skaden og bøde trediesindstve lod sølv.«

Ved landvindingssagen Husby og Nørre søer fik man imidlertid lov til at fælde vandet ved at grave en kanal gennem vejen ved Staby kast og at udvide Nissum å, således at nedbørsområdet til Husby og Nørre søer kunne afledes til Nissum fjord (Fælsted kog). Arbejdet gennemførtes i 1945 og kostede 69.216 kr., og hermed var skabt de bedst mulige betingelser for afvanding af søområderne, og allerede samme år 1945 gik man også i gang med Åbjerg enge, hvor man lagde diger op mod søernes vestside og byggede en pumpestation med en kapacitet på 600 l/sek. ved gamle Madum å's udløb i Nørre sø. Arbejdet, der vedrørte 324 ha og kostede 376.429 kr., afsluttedes i 1947. Lige siden sagen blev gennemført, har der vokset nogle usædvanlig gode afgrøder på disse arealer, og der er ingen tvivl om, at det økonomisk set har været en af de bedste sager i hele Ringkjøbing amt. Årsagen dertil er vist, at klægen ikke er så tæt i dette område som flere andre steder.

I 1949 blev arbejdet Husby enge i det andet store område omkring søerne påbegyndt. Da egnens beboere ønskede at bevare Nørre sø uberørt, blev der anlagt en dæmning mellem Husby og Nørre søer og dige langs østsiden af Husby sø. Det var det første egentlige dæmningsarbejde, som udførtes her i amtet i dette århundrede. Arbejdet gik tilsyneladende let fra hånden, vi kørte fylden ud fra nogle høje arealer syd for Vedersø præstegård, og snart var dæmningen anlagt, og der førtes en elledning fra Åbjerg enge over til pumpestationen, som i mellemtiden var bygget i dæmningen, og vi følte faktisk trang til på samme måde som i skabelseshistorien at sige, »og alt var såre godt«, men vi blev snart belært om, at der her var tale om menneskeværk. En morgen, vi kom derud, var dæmningen forsvunden, elmasterne hang frit svævende i luften, heldigvis skete der ingen skade med pumpestationen. Dæmningen var sunket igennem et dynd- og tørvelag, og vi måtte begynde forfra. Det var selvfølgelig en kedelig historie og en fordyrelse af arbejdet, men på den anden side var vi nu klar over, at der fandtes et sådant ustabil lag, så særlig ked af det var vi ikke. Vi kom nu til fast bund, og det betød kun en fordyrelse af arbejdet på ca. 12.000 kr., idet spormaterialet var på pladsen. Var det sket et år eller to senere, var skaden blevet af langt større omfang.

Det interesserede areal omfatter ca. 450 ha, og arbejdet kostede ialt 757.199 kr. Pumpekapaciteten var her 800 l/sek.

Det var to gode landvindingssager, som her var gennemført,

og der kan heller ikke herske tvivl om, at det med 2/3 tilskud fra staten har været en god forretning for den enkelte lodsejer, men arbejdet kunne have været gjort betydeligt billigere, hvis de to områder var slået sammen, og man havde bygget en pumpestation ved Kast bro i Staby-Husby vejen; man kunne derved have sparet den ene pumpestation og store udgifter til digearbejde og tillige haft et dejligt pumpereservoir i Husby sø. Da pumpedybden ved de to pumpe-lag næsten er den samme, og der ingen væsentlig nedbørsområde findes til Nørre sø og Husby sø, ville en sammenlægning også have medført driftsmæssige fordele, men i landskabelig henseende ville det være gået ud over Husby sø og også over Nørre sø, hvis man ikke havde anlagt tværdæmningen mellem de to søer.

På den anden side kan man jo også og med rette sige, at det er prisværdigt, at befolkningen værner om de naturskønne pletter, som findes i området, selv om det koster penge.

Foruden de to arbejder, Åbjerg enge og Husby enge, blev i Gammelå området udført en række andre arbejder.

I Vedersø og Stadil kommuner gennemførtes to sager, Halkjær-Fuglbjerg enge og Tarp enge, med en samlet udgift på 349.737 kr. og med et interesseret areal på 222 ha.

I 1949 påbegyndtes det ret omfattende arbejde Tim enge i selve Gammelådalen i Vedersø-, Madum-, Tim- og Stadil kommuner, og det afsluttes i 1953. Det interesserede areal var på 766 ha, og det afvandedes gennem en pumpestation, som byggedes ved Madum å umiddelbart nord for Tim-Stadil vejen. Kapaciteten var her 1500 l/sek., og den samlede bekostning var på 1.050.950 kr. Jeg tror næsten, det er den sag, som har overrasket mest, arealet forekom at være af en temmelig dårlig bonitet, og fuld af tørvegrave var det, men så snart afvandingsforholdene var i orden og tørvegravene planerede, viste det sig, at jorden i dette landvindingslag kunne give endog meget store afgrøder. Det var i dette område, at konsulent Skarre-gård i et forsøgsareal konstaterede et udbytte på ca. 80 tdr. pr. ha.

Det sidste og største arbejde i området var Vollerum enge. Det påbegyndtes i 1954 og sluttedes i januar 1958. Der oplagdes diger mod Stadil fjord, og der blev bygget en pumpestation i diget ved den nordvestlige ende af Stadil fjord med en kapacitet på 3×1000 l/sek. Som hovedpumpekanal benyttedes den gamle Sundå. Langs området findes 5.238 m dige, og der er gravet 57.137 m kanaler. I forbindelse med dette arbejde er nedlagt fem gl. pumpeanlæg, nemlig: Hug, Hovenseng, Tarp enge, Stadil-Nørrekjær og Halkjær-Fuglbjerg enge, således at man nu i stedet for fem mindre pumpestationer kun har een pumpestation, som betjener hele området.

Det nye landvindingsområde omfatter 1162 ha, og den samlede anlægsudgift beløb sig til 1.859.770 kr.

Herefter er der med forlægningen af Madum å som baggrund i Gammelåområdet gennemført landvindingsarbejder for ialt ca. 4,4 mill. kr. omfattende ca. 2.722 ha.

Omkring Stadil fjord er der endvidere gennemført tre landvindingsager, Holmsland enge, Agersbæk enge og Dob enge, og flere er under forberedelse.

Arbejdet ved Holmsland enge blev udført i 1950; der blev her anlagt et dige ved Stadil fjord og bygget en pumpestation ved Von å med en kapacitet på 800 l/sek. Det interesserede areal var på 326 ha med en samlet bekostning på 365.159 kr.

De to andre anlæg, der er beliggende vest for fjorden i Hee kommune, gennemførtes i 1949 og 1954. Agersbæk enge er på 156 ha. Her er lagt dige op mod Stadil fjord og Hover å, og der er bygget en pumpestation ved fjorden med en kapacitet på 500 l/sek. Udgiften var på 251.974 kr. Dob enge er på 225 ha. Her måtte anlægges dige mod fjorden og langs Høbro bæk. Pumpestationen, der byggedes ved fjorden, har en kapacitet på 400 l/sek., og den samlede udgift var på 481.316 kr., men desuden er to projekter færdigbehandlet i landvindingsudvalget og så langt fremme, at de kan forventes frigivet, så snart arbejdsforholdene og den økonomiske situation tillader det. Det drejer sig om Holmbokær og Vester Voldbjerg enge på ialt 490 ha til 1.410.000 kr.

Længere syd på er der udført to landvindingsarbejder, som begge har udløb i Von å. Det ene vedrørte afvandingen af Rindum enge i Rindum sogn, her blev i 1958 anlagt et dige langs Von å og bygget en pumpestation med en kapacitet på 450 l/sek. Det interesserede areal andrager 164 ha og bekostningen 358.434 kr. Desuden blev der i 1959 foretaget en afvanding af Ringkjøbing enge vest for byen. Det var et mindre arbejde med et areal på 26 ha og en samlet udgift på 73.300 kr. Afvandingen er af stor betydning for byen, idet disse arealer nu kan benyttes til industri- og byggegrunde m. v.

Vest Stadil fjords historie fra ca. 1840 til nu, hvor den efter nogle begivenhedsrige år med skiftende ejere er afvandet og bragt under kultur, har flere gange været omtalt og diskuteret, så jeg skal her kun nævne, at de tidligere ikke heldige afvandingsforsøg i 1919 førte til, at hele sagen inddroges under kommissionen for Nissum fjord. Og efter mange diskussioner kom der efter 1950 gang i arbejdet. I 1949 blev således A/S Vest Stadil fjord (600 ha) solgt til en københavnsk forretningsmand for 156.000 kr. Efter forskellige handeler, ny udvidet afvanding m. m. blev ejendommen i 1960 tilskødet en sjællandsk godsejer for 1,5 mill. kr.

Ved nordsiden af Ringkøbing fjord i Holmsland kommune blev der i 1951 og 1952 gennemført to landvindingsarbejder, Sønderby made og Rødklit enge. Det første var på 53 ha og kostede 47.395 kr. Det andet var en del større, her blev afvandet 376 ha, og der byggedes en pumpestation på 1025 l/sek., og anlægsudgiften var her på 411.653 kr.

Udover de nævnte arbejder, som alle er afsluttede, er et større arbejde i gang omkring Fælsted kog i Staby- og Ulfborg kommuner. Arbejdets navn er Fælsted kog enge, og det omfatter afvanding af 610 ha, som beskyttes mod fjorden ved, at der anlægges et nyt dige på det gamle Fælsted kog diges plads. Ved kogen skal bygges en pumpestation med en samlet kapacitet på 2000 l/sek. Den samlede udgift er anslået til 1.880.000 kr.

Alle de tidligere beskrevne anlæg er såkaldte kunstige afvandinger med pumpestationer, hvor der er oprettet landvindingslag, men desuden er der i samme område også udført en del større og mindre almindelige afvandinger med fri afstrømning. Det drejer sig om følgende sager.

	Kommune	ha	kr.
Heager å	Hee og No	122	79.598
Ølstrup bæk	Ølstrup	87	43.647
Nr. Bratbjerg	Hee	41	35.243
Røgind bæk	Velling og Sdr. Lem	59	97.361
Hjortmose	No	92	58.814
Madum å II	Thorsted, Ulfborg, Vind	218	166.997
Husby og Nørre søer	Staby og Husby	0	69.216
Hover å	Brejning og Hover	138	473.386
Sdr. Bratbjerg	Hee	35	78.611
Staby kast	Staby, Husby, Sdr. Nisum	0	24.897
Voldsgård	Nr. Omme	19	35.321
Fejgsø bæk	Nr. Omme og Thorsted	31	55.543
Stauning kær	Stauning	442	569.335
Pølsmark	Tim	20	65.224
Klitmose og Dalkjær	Rindum og No	182	311.612
Tim å og Thorsted å	Tim og Thorsted	229	1.000.000
		<hr/>	<hr/>
		1.715	3.164.805

Sidstnævnte sag er dog på nuværende tidspunkt ikke helt afsluttet.

Deles sagerne op, som her er gjort, i kunstig afvanding (pumping) og afvandinger ved fri afstrømning, er der indenfor omhand-

lede område oprettet 23 landvindingslag med et interesseret areal på ca. 9.887 ha og en samlet bekostning på ca. 13 mill. kr., og der er ved fri afstrømning reguleret 16 vandløb med et interesseret areal på ca. 1.715 ha og en samlet bekostning på ca. 3,2 mill. kr.

Afvandingen af de 20.000 ha engarealer omkring fjordene, som var målet, er endnu ikke nået, men man er dog godt på vej dertil. I løbet af foråret påbegyndes det store arbejde ved Skjernådalene på ca. 4.000 ha, og bortset fra Værnengene og Tipperne ved den sydlige ende af Ringkjøbing fjord er der nu udarbejdet projekter for alle betydende lave arealer omkring de to fjorde.

Efter landvindingsloven er der disse egne udført arbejde for ialt ca. 16,8 mill. kr., heraf har staten i tilskud ydet ca. 10,2 mill. kr. og som lån ca. 6,6 mill. kr. Lånet, der skal afholdes af de interesserede lodsejere i henhold til en under sagen udarbejdet partfordelingsliste, er rente- og afdragsfri i 3 år efter arbejdets regnskabsmæssige afslutning, hvorefter det skal forrentes og afdrages gennem 20 år ved årlig at svare 7,6 % af hovedstolen. Lånets rentefod er 4,5 %, altså meget gunstige lånevilkår.

Udover og delvis sideløbende med de nævnte landvindingsarbejder er der gennem hedeselskabets grundforbedringskontor i Ringkjøbing og Holstebro udført en række grundforbedringsarbejder. Lederne af de to kontorer, O. Kirk Jacobsen, Ringkjøbing, og J. E. Hansen, Holstebro, har velvilligt oplyst, at der efter grundforbedringsloven i tiden fra 1933 til 1. januar 1961 er udført almindelige dræningsarbejder og vandløbsreguleringer samt enkelte kultiveringsarbejder indenfor samme område på ca. 11.774 ha med en samlet bekostning på ialt ca. 12,5 mill. kr., heraf har staten i tilskud ydet ca. 40 % eller ca. 5,0 mill. kr., medens resten, ca. 7,5 mill. kr., skal afholdes af de interesserede lodsejere. Lånene optages almindeligvis hos staten, men enkelte sparekasser og banker yder dog også lån til disse sager. Lånene er afdragsfri i to år, hvorefter de afdrages gennem 10 år, men rentesatsen ved staten er nu 6 % mod tidligere 4¹/₂ %.

Tager man landvindings- og almindelige grundforbedrings-sager under eet, er der i perioden 1933 til januar 1961 i pågældende område udført arbejde for ialt ca. 29,3 mill. kr., hvoraf staten som tilskud har afholdt de ca. 15,2 mill. kr., medens resten, ca. 14,1 mill. kr., skal afholdes af de interesserede lodsejere, og lånet tinglyses som en første prioritet på vedkommendes ejendomme.

Iøvrigt er samtlige såvel landvindings- som grundforbedringsarbejder her på enen projekteret af Det danske Hedeselskab.

Rydningssaven med verdensry...

COMPANION

Rydningssaven i ny forbedret udgave giver Dem mulighed for at rationalisere arbejdet og nedsætte omkostningerne ganske betydeligt ved:

- Busk- og kratrydning.
- Udtynding.
- Opkvistning i gran.
- Fældning af bjergfyr og juletræer.
- Græsklipning i kulturer m. m.

COMPANION er en speciel fremstillet rydningssav af svensk fabrikat, der trods sin robuste men enkle konstruktion, er den letteste og billigste rydningssav på markedet.

Ring eller skriv efter specialbrochure og aftal tid med os for en demonstration.

Forst- og Jagthuset

GL. KONGEVEJ 119
KØBENHAVN V.
TELEFON HILDA 3030

FYENS
LANDMANDSBANK
ODENSE
Vestergade 33 - Telf. 11 46 11

Åben 9½—12½ og 14—16, lørdag 9½—12½
Fredag til kl. 17. Udfører alle bankforretninger

ELEMENTBROER
Jernbetonspunsplanker — Specielle emner efter opgave.

N. SKYTTE
Ringkøbing Cementvarefabrik - Tlf. 601—602
Videbæk Cementvarefabrik - Tlf. 214

Alt i betonvarer efter D. S. 400

Stenstrup og Odense
teglværkers kontorer

Stenstrup - Telefon nr. 19

Prima drænrør

Kaas-
Briketter

Hovedforhandler:
Nordjyllands
Kulkompagni
Nørresundby
Telf. 4227 . 4228

Fabrik: Kaas
Telf. Kaas 11

Frøavlscentret

HUNSBALLE

Holstebro - Tlf. 533

Frøavl og frøhandel

A/s De forenede Teglværker

EGERNSUND - TELF. GRAASTEN 51713 OG 51714

LEVERER TEGLVARER OVER HELE LANDET

SKANDIA KALK ^{A/S}

Kontor: Gug, tlf. Sdr. Tranders 147 (081-51711)

Jordbrugskalk fra værkerne i

Batum

Ferslev

Gug

Kaas

Visse

ERIK EMBORG

H. THEUT ^{A/S}

Altid prima røde drænrør

**Silkeborg, Herning og omliggende
teglværkers salgskontor**

Torvet 6, Silkeborg

Telefon 1200

repræsenterer følgende værker:

A/S Lysbro Teglværk
De Forenede Teglværker,
Lysbro
Bøgild Teglværk, Lysbro
Vinderslevgaard Teglværk
Paarup Teglværk

Bjødstrup Teglværk
Gjern Teglværk
Visgaard Teglværk
Højriis Teglværk, Ikast
De forenede Midtjydske
Teglværker, Herning

PALUDANS PLANTESKOLE A/S KLARSKOV

*Skovplanter, hæk- og
hegnplanter, allétrær*

Forlang prislister

TELEFON KLARSKOV 9

Dansk Plantageforsikringsforening

Det gensidige
forsikringsselskab

tegner forsikring for *gen-
plantningseværdien* for nå-
letræsplantager overalt i
Danmark. — Indskud een
gang for alle 1 kr. pr. ha.

Årlig præmie og maksim-
mumerstatning:

50 øre pr. ha 700 kr.
75 „ „ „ 1050 „
1 kr. „ „ 1400 „

Vedtægter og indmel-
delsesblanketter ved hen-
vendelse til

FORENINGENS KONTOR
I VIBORG

Telefon 1340

Forsikringsaktieselskabet National

tegner forsikring for *træ-
masseværdien* i nåletræs-
plantager overalt i Dan-
mark — den nødvendige
supplerende forsikring for
træmassens stadig vokse-
nde værdier.

Alle oplysninger fås hos
Nationals hovedagenturer,
samtlige inspektorater el-
ler ved direkte henvende-
lse til

HOVEDKONTORET,

Forsikringshuset,

Holmens Kanal 22,

KØBENHAVN K.

Telf. nr. C. 7565.

Randers

MØRTELVÆRK OG
BETONRØRSFABRIK

v/ Marius Ødum

Kristrup pr. Randers
Tlf. 400 Randers tri not.

Kun Δ mærkede varer
føres

Største lager
Bedste kvaliteter
Forlang tilbud

Siden 1896

har vi leveret planter til
skov, have og mark.
Forlang tilbud!

Hjortsø Planteskole

Tlf. Viskinge *20
Svebølle

Midtjydske Teglværkers Salgskontor S. m. b. A.

Alle størrelser i drænrør leveres

Telefon Viborg 1380

I forbindelse med landvindingsarbejderne, som jo gerne omfatter ret store områder, er der i de senere år ofte gennemført en jordfordeling, hvorved de enkelte lodsejere får samlet eventuelle spredte lodder eller får lodder med en uheldig form eller beliggenhed ændret og måske flyttet nærmere til ejendommen.

Det havde været rart, om der vedrørende landvindingsarbejdernes økonomi både for den enkelte lodsejer og for samfundet som helhed havde foreligget en eksakt undersøgelse. Det gør der imidlertid ikke.

Nu afdøde agronom Birger Møller har dog i 1957 foretaget en ret omfattende økonomisk vurdering af de kunstig afvandede arealers værdi i dyrkningsmæssig henseende, men mange spørgsmål er endnu uafklarede, og jeg må nøjes med at fremkomme med noget talmateriale til belysning af udgifterne ved landvindingssagerne og deres produktionsskabende værdi.

Tager man landvindingslagene inden for omhandlede område kan oplyses, at den gennemsnitlige udgift pr. ha har andraget ca. 640 kr., og dette beløb skal efter 3 års forløb forrentes og afdrages gennem 20 år med 7,6 % årlig eller ca. 49 kr., dertil kommer så de årlige driftsudgifter, som naturligvis varierer en del fra lag til lag, men som i gennemsnit har andraget ca. 36 kr. årlig pr. ha. Ser man bort fra de første 3 år, hvor der kun skal betales ca. 36 kr. årlig pr. ha, udgør de faste årlige udgifter ved landvindingslagene ca. 85 kr. pr. ha de første 20 år. Omsat i korn til en pris af ca. 40 kr. pr. td. skal der i de 20 år årlig bruges ca. 2 tdr. korn pr. ha for at afholde disse udgifter, hvorefter 1 td. vil være tilstrækkeligt. For de arealer, som afvandes ved fri afstrømning, er udgifterne noget mindre, idet her ingen udgifter er til udpumpning af vandet, men merudbyttet er også som anført betydeligt mindre.

Det bemærkes, at afvandingen af Vest Stadil fjord er holdt uden for beregningen, da udgifterne i dette område på grund af de særlige bundforhold er så små, at det ville give et misvisende gennemsnitstal.

Når disse arealer er kultiverede og i orden, kan man for landvindingslagenes vedkommende regne med et merudbytte på ca. 30 tdr. korn pr. ha, medens merudbyttet for de arealer, som er afvandede ved fri afstrømning, hvad enten det er efter landvindingsloven eller grundforbedringsloven, kan anslås til ca. 16 tdr. korn pr. ha.

De nævnte merudbytter er skønnede, men de er lavere, end det der efter forsøgene og praktiske erfaringer regnes med. Naturligvis kan udbyttet variere meget fra sag til sag, men til at anskueliggøre den produktionsfremgang, som disse sagers gennemførelse giver anledning til, er tallene nøjagtige nok.

Som tidligere anført er der efter landvindingsloven afvandet ialt ca. 11.602 ha og deraf ca. 9.887 ha under landvindingslagene og ca. 1.715 ha ved fri afstrømning. Efter grundforbedringsloven er der afvandet ca. 11.774 ha, men dette areal må nok reduceres med ca. 50 %, da en del af de grundforbedrede arealer indgår under landvindingsarealerne. Der bliver herefter ca. 7.602 ha til fri afstrømning. Med de anførte merudbytter giver disse afvandede arealer en årlig produktionsforøgelse på ca. 418.242 tdr. korn eller anden afgrøde, og omsat i penge bliver det vel ca. 16,73 mill. kr. årlig.

Herefter var det naturligvis rart at kunne redegøre for, hvad det har kostet at producere dette merudbytte. Det har jeg imidlertid hverken materialer eller forudsætninger for at kunne gennemføre. Det vil også være en vanskelig opgave, for samtidig med, at et sådant arbejde udføres, sker der ligesom en hel kædereaktion.

Lodsejerne må efter hovedafvandingernes afslutning ofte iværksætte nye arbejder såsom dræning, kultivering, kalkning o.s.v., og senere skal der måske købes maskiner og opføres nye bygninger, og hermed kommer købmænd og håndværkere også ind i billedet, og sådan kan man blive ved, og dertil kommer så, at der under disse arbejders gennemførelse tilføres egnen store likvide midler i form af penge til arbejds løn og materialer. Ved et landvindingsarbejde, hvor der anvendes maskinkraft i stor udstrækning, kan der regnes med ca. 40 % af det samlede udgiftsbeløb, men ved grundforbedringsarbejder, der gennemføres ved håndkraft, når man helt op på ca. 80 % til arbejds løn og materialer.

Der er som tidligere anført udført arbejder for ca. 29,3 mill. kr., heraf har staten som tilskud betalt ca. 15,2 mill. kr. og ydet resten, ca. 14,1 mill. kr., som lån. Jeg ser herved bort fra de mindre lån, som gives af sparekasser og lignende, da de betyder så lidt i den forbindelse. Det vil sige, at staten i dette område har investeret ca. 29,3 mill. kr., uden at man har lagt beslag på de stedlige pengeinstitutter, og af disse er ca. 16,7 mill. kr. brugt på egnen til arbejds løn og materialer og indgået i den almindelige omsætning, og lånene til interesse-rede lodsejere er ydet på gode vilkår. Det må have betydet meget for egnen som helhed, at der er placeret så mange millioner kroner til produktive formål. Landvindingsloven har faktisk virket som en egnsudvikling for Vestjylland.

Hidtil er kun omtalt landvindings sagernes betydning for egnen og den enkelte lodsejer, men man kan naturligvis ikke uden videre se bort fra de store beløb, som staten har investeret i disse arbejder, og som alle skatteyderne er med til at betale. Er disse tilskud en gave til

landbruget og arbejderne, eller kommer pengene tilbage ad andre kanaler? Det er vanskeligt at svare udtømmende på, da der er så mange faktorer, der skal tages i betragtning, såsom værdien af fremmed valuta, nedsættelse af foderstofimporten, forhøjelse af grundværdien, større indkomster og derfor øgede skatter m. v. i de områder, hvor landvindingsarbejderne gennemføres, men jeg vil dog tro, at det også nationaløkonomisk set har været forsvarligt med disse stats-tilskud, og jeg tror også, det i fremtiden vil være det, idet jeg har vanskeligt ved at tro, at vi i et landbrugsland som Danmark har råd til at lade vort eneste råstof, den danske jord, ligge uudnyttet hen. Det forekommer mig, at forstander Dons Kristensen, Ladelund, har ret, når han siger, at så længe vi i stor udstrækning dyrker landbrug i fremmede lande, forstået på den måde, at vi indfører for ca. 500 mill. kr. korn årlig, må det vel også være forsvarligt at opdyrke den danske jord. Det kan til tider være småt nok med rentabiliteten i landbruget, men det er dog det eneste erhverv, som i større udstrækning kan skaffe udenlandsk valuta til indkøb af råstoffer til industrien.

Grundlaget for foranstående artikel er samme forfatters afhandling i den jubilæumsbog, som Ringkøbing Landbobank har udsendt i juli 1961.

To mænds afsked

Kr. Fromsejer.

J. P. Knudsen.

Som det vil være bekendt er to af Hedeselskabets medarbejdere i Sønderjylland, skovrider *Kr. Fromsejer* og distriktsbestyrer *J. P. Knudsen*, i år fra-trådt deres gerning. I den anledning havde de landøkonomiske foreninger på Tønderegnet d. 15. november indbudt til en sammenkomst i Tønder for at sige de to tak. Ved denne lejlighed overrakte de dem hver en sølv gave, og der blev

holdt en del taler. Formanden for Det blandede distrikts landboforening, gdr. Niels Lund, Gammelby, hyldede de to mænd med følgende ord:

— Før genforeningen rettede man en henvendelse fra Fælleslandboforeningen for Nordslesvig til Det danske Hedeselskab i Viborg om at udvide virksomheden til dette område.

Det havde til følge, at vi fik to gode mænd som skovrider *Kr. Fromsejer* og distriktsbestyrer *J. P. Knudsen* herned.

Den 1. oktober 1920 kom skovrider Fromsejer og skulle være distriktsbestyrer på plantningsområdet i den del af Nordslesvig, der ligger syd for en linje fra Ribe til Haderslev. Han begyndte i Løgumkloster.

Den 1. august i år fejrede distriktsbestyrer J. P. Knudsen 40 års jubilæum for sin indtræden som medarbejder i Hedeselskabet, men kom først til Tønder den 1. april 1921, da Hedeselskabet oprettede sine afdelinger i Tønder, efter først også at have begyndt i Løgumkloster med et grundforbedringskontor.

Ved sin afsked har Fromsejer overfor pressen udtalt, at plantningsmæssigt set var Sønderjylland et forsømt område, hvilket er fuldstændigt rigtigt, men det var sandelig også forsømt med hensyn til dræning og afvanding. Ved et møde i sommer i Løgumkloster, hvor Tønder amts landbo- og husmandsforeninger var repræsenteret, blev det enstemmigt vedtaget at vise de to gode og virksomme mænd en anerkendelse for det store og dygtige arbejde, de hver på sit område har udført gennem mere end 40 år.

Ved genforeningen var der brug for mange mænd og kvinder i mange embeder. En del forsvandt ret hurtigt, men disse to var blandt dem, der holdt ud, og har udført en stor og god livsgerning.

I har begge sat jer et minde, som sent vil glemmes. I vandt hurtigt befolkningens tillid — I fik også hver en sønderjydsk pige til kone — og blev sammenlevet i sjælden grad med den befolkning, som I virkede iblandt.

Jeg har haft lejlighed til med Fromsejer at køre rundt i det meste af Sønderjylland og set nogle af de dejlige og kønne skove, der er vokset op under Fromsejers vejledning, hvor der før var gølge heder. Der var solskin over arbejdet, har Fromsejer udtalt overfor pressen. Ja, det var dig, som kom med solskin. Jeg husker tydelig den første gang, jeg var sammen med dig hos Hans Beyer på Aasgaard, hvor godt vi syntes om dig.

I februar måned i år rejste jeg i toget sammen med Knudsen fra Aarhus, og han fortalte da, at han snart skulle trække sig tilbage som distriktsbestyrer i Tønder på grund af, at han fyldte 70 år. Det ville jeg næsten ikke tro. Nok er håret blevet gråt, men det lyse venlige smil er stadig i god behold. Det var godt, du ikke rejste til Amerika, som du havde tanker om i 1919, men kom herned.

Dit virke gennem de mange år har sat tydelige spor. Vi, der er lidt ældre, kan nok huske, hvordan mange vandlidende arealer så ud, før du fik greb om tingene og fik drænet og afvandet. Store arealer er blevet til frugtbar agerjord. Jo, du havde en sjælden evne til at få sådan en lokal afvanding til at glide. Der var altid modstandere, særligt blandt de ældre. Jeg har selv andel i

et areal, hvor det først lykkedes ved tredje vandsynsforretning at få flertal, men du gav aldrig op.

Foruden jert arbejde i Hedeselskabets tjeneste har I jo begge haft mange og har endnu mange tillidshverv, hvilket vi også takker jer meget for. I har begge været med til at gøre et godt genforeningsarbejde, ligesom jeres arbejdsfæller og interessenter, om jeg må sige det sådan, er blevet jeres venner, og I har da også begge valgt at blive boende her, efter at I er indtrådt i pensionisternes rækker, hvilket vi meget påskønner, og vi glæder os til stadig ved lejlighed at have jer i vor midte.

De jydsk plantninger

har jævnet nedbøren ud, og samtidig er der i de sidste 50 år sket en forøgelse af nedbøren

For ca. 25 år siden var der i Hedeselskabets tidsskrift en diskussion, hvor der blev givet udtryk for en formening om, at læplantning og plantager havde ændret det jydsk klima og bl. a. øget nedbøren. Videnskabsmændene var dengang meget tilbageholdende i deres udtalelser. Nu kan der imidlertid fås et svar.

Det er statsmeteorolog *Leo Lysgaard*, der i en samtale siger følgende:

Den stærkt øgede plantageplantning og den i store dele af Jylland nu næsten konsekvent gennemførte læplantning har medført en mærkbar ændring af Jyllands lokale klima. Tidligere var uvejrene gennemgående voldsommere med kraftig nedbør, der kunne give anledning til lokale oversvømmelser på de varme sommerdage. Det var en følge af, at de store mørke hedeområder blev stærkt opvarmede, og når den fugtige havluft kom ind over Jylland vestfra, blev den tvunget til vejrs over hedeområderne, blev afkølet, og afkølingen ved opstigningen betingede så de voldsomme udladninger af uvejr med torden og regnskyl. Nu er de store varme-magasiner, som hederne var, næsten alle borte, og i stedet har vi fået det, som dr. Martin Jensen i sin værdifulde og fortjenstfulde doktorafhandling med rette betegner som forsinkende for vindene. Læhegnene er ruhedsfaktorer, der virker bremsende på vinden, og plantagerne virker på samme måde og hæver tillige vinden noget, hvorved nedbørsmekanismen fremmes. Uden at gå for meget i detaljer kan det med sikkerhed på-

peges, at disse to faktorer, den stærke læplantning og de nu tilvoksende, over hele Jylland jævnt spredte plantager, tjener det særlige formål at fordele nedbøren mere ensartet over hele Jylland end f. eks. for 50—50 år siden. Nedbørsmålingerne har tillige vist en bemærkelsesværdig jævn øgning over det meste af Jylland i mere end 40 år, hvilket dog også kan skyldes andre årsager, og nedbørskortene viser, at det er særligt karakteristisk for f. eks. de to områder, der ligger fra Varde og øst på og mellem Ringkøbing og Lemvig og øst på.

Det er tillige en kendsgerning, at vi har fået nedbørsperioden rykket frem, således at vi nu allerede har en betydelig nedbør omkring 1 juli, omtrent hvad vi tidligere kunne vente nogle uger senere.

Det er rimeligt at antage, at det er plantningerne i Jylland, den kendsgerning, at plantagerne nu er blevet skove, og at læplantningerne er almindelige overalt, der har medvirket til at ændre vore nedbørforhold og har jævnet nedbøren ud til fordel for landets dyrkede jord. Menneskene flytter tordenskyllene til storbyerne, f. eks. er der vel ingen områder af Danmark, hvor der er så mange nedbørkatastrofer som i Københavnområdet; de mørke asfaltgader og -veje og de sorte tage giver en kolossal opvarmning af luften på solskinsdage og »trækker« populært sagt tordenskyllene til sig.

Iøvrigt er det vist en historisk kendsgerning, set i store træk, at skove sikrer nedbør og dermed skaber bedre muligheder for menneskenes eksistens. Vi kender det fra Lilleasien, hvor der i vor kulturs første tid var storskov, der senere forsvandt som følge af menneskenes indgriben, dels ved forbrug af træ og dels ved kvægdrift, uden at nogen tænkte på fornyelse, og det er givet, at store dele af Sahara, dels ind mod Ægypten og dels i områderne vest på har haft skove langt tilbage i tiden og dermed et helt andet klima. Hverken Ægypten eller f. eks. landet omkring Karthago har kunnet være de stormagter, de var, uden at beboerne har kunnet bygge skibe fra egne skove. Nedbøren forsvandt med skovene, og ørknerne erobrede landene. Det er let at slutte modsætningsvis. Det kan også være, at skovene forsvandt med nedbøren. Det skulle blive et interessant videnskabeligt eksperiment at følge de store skovplantninger i Israel og se, hvor megen indflydelse de kan få på de lokale nedbørsforhold. Under klimasvingningskongressen i Rom 2.—7. okt. d. å. blev der nedsat et udvalg til

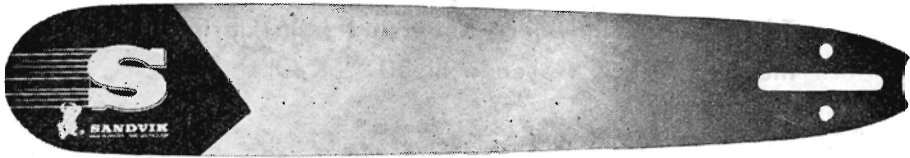

spar hveranden omfling med

SANDVIKKÆDEN

— den leveres til de fleste motorsave. Skæreevnen er fantastisk, prisen rimelig. Prøv Sandvik kæden næste gang!

660-40 JO-Bu Viking og 93 - 18"	kr. 115	661-65 Mc Culloch - 18"	kr. 142
662-72 Stihl Contra - 50 cm	kr. 160	654-57 Remington - 18"	kr. 125
654-56 Partner R 11 - 18"	kr. 125	655-58 Solo - 17"	kr. 128

Fås hos Deres
værktøjsleverandør.

SVÆRD

Sandviken fremstiller nu også sværd til motorsave. Disse er forsynet med højfrekvenshærdede slidbaner og stellitebelagt sværdspids.

565-57 Mc Culloch - 18"	kr. 160
568-54 Solo - 17"	kr. 143
576-64 Stihl Contra - 20"	kr. 155
578-52 Partner R 11 - 18"	kr. 145

Sandviken

Europas førende savfabrik

Superfosfat- og kaligødninger 1962

SUPERFOSFAT

leveres i granuleret form med et indhold af 7,8 % vandopløseligt fosfor (P) = 18 % vandopløselig fosforsyre (P_2O_5)

KALI-GØDNING

leveres som 60 % pulveriseret kaligødning og 60 % granuleret kaligødning begge med et indhold på 48,1 % K svarende til 58 % K_2O

Til havebrug endvidere **Svovlsurt kali** (klorfri) med minimum 41,5 % K svarende til 50 % K_2O

Samgranulerede

BLANDINGSGØDNINGER

Kali-superfosfat 1:2 indeholder 5,2 % P svarende til 12 % P_2O_5 og 13,3 % K svarende til 16 % K_2O

Denne vare leveres desuden tilsat 1,5 % blåsten svarende til 0,4 % kobber (Cu)

Kali-superfosfat 1:2 (koncentreret) indeholder 7,8 % P svarende til 18 % P_2O_5 og 19,9 % K svarende til 24 % K_2O

Kali-superfosfat 1:1 indeholder 3,9 % P svarende til 9 % P_2O_5 og 19,9 % K svarende til 24 % K_2O

GØDNINGSKOMPAGNIET

undersøgelse af menneskelig virksomheds indflydelse på klimaet og af årsagen til klimasvingningerne i det hele taget.

Trykvandsareal i Vinderslev

I efteråret 1960 anmodede ejeren, gdr. *Ejner Sørensen*, Haurbak pr. Kjellerup, Hedeselskabets filialkontor i Silkeborg om at se på et engareal, som han ønskede drænet.

Arealet, der er delt i et østligt og et vestligt, er på 2,2 ha og er beliggende i Vinderslev sogn nord for Alling å langs et sideløb til denne. Jordbunden består overvejende af 30—90 cm tørvejord på et underlag af sand og ler i vekslende blandingsforhold. Enkelte steder langs vandløbet har tørvelaget en større mægtighed.

Allerede ved besigtigelsen lod forholdene formode, at det drejede sig om et trykvandsareal, idet ejeren oplyste, at der 2—3 gange tidligere og måske tiere var udført omfattende ikke-kortlagte dræningsarbejder, og at afvandsingsforholdene for år tilbage også havde været tålelige. Tilstanden var nu på det meste af arealet dårligst tænkelig til trods for, at der kunne iagttages en ganske voldsom afstrømning fra de bestående drænsystemer.

En orienterende pejling af jordlagene i større dybde viste vandrejsning til langt over terrænhøjde. Det blev frarådet ejeren at gå i gang med arbejdet, med mindre han var forberedt på:

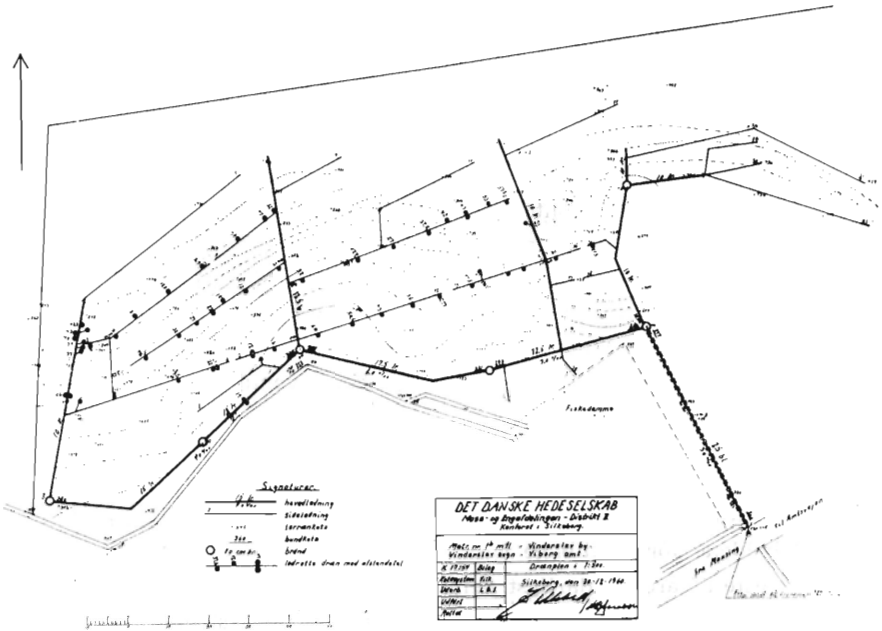
1. at anvende relativt store rør, 2. at nedsætte lodrette dræn i fornødent omfang, og 3. at det alt i alt ville blive en noget dyr dræning.

På den anden side blev det tilkendegivet, at man anså det for overvejende sandsynligt, at der med disse midler taget i anvendelse kunne gennemføres en effektiv afvanding. Projektet blev derefter udarbejdet med støtte i en af forskningsafdelingen udført systematisk undersøgelse af de dybere jordlag og omkostningerne beregnet til 13.000 kr.

Hovedledningernes dimensioner fastsattes ud fra en bedømmelse af den aktuelle afstrømning fra selve det vandlidende areal, idet afstrømningen fra et mindre topografisk opland ovenfor var uden væsentlig betydning. I det østlige areal projekteredes til opsamling af hele afstrømningen en hovedledning langs vandløbet med afløb til et dambrugs bagvande. Herved forudså man mulighed for ved måling af fyldningsgraden i afløbsledningen at måle afstrømningen før dræningen, efter dræningen og efter nedsætning af de lodrette dræn. Til sideledninger projekteredes 8 og 10 cm rør.

Lån og tilskud i henhold til grundforbedringsloven blev bevilget, og arbejdet blev påbegyndt omkring 1. februar 1961.

Arbejdet blev tilrettelagt således, at man begyndte i det østlige areal med nedlægning af den nord-sydgående del af hovedledningen og overgravning af den vest-østgående del i så stor dybde, at der var frit afløb fra alle de bestående hovedledninger, der hidtil havde haft enkeltvis udløb i bækken. Ar-

Dræningsplan for den østlige del af arealet.

bejdet blev derefter for en tid forlagt til den vestlige del, og da afstrømningen fra det østlige havde stabiliseret sig under de givne forhold, blev denne målt til ca. 20 l/sec. svarende til 16—17 l/sec./ha drænet areal. Da arbejdet blev fortsat, måtte man på grundlag af den målte afstrømning forhøje dimensionerne på visse strækninger af hovedledningerne, ligesom der efter ejerens ønske udelukkende blev anvendt 10 cm rør i sideledningerne.

Der skete ikke under den første del af dræningsarbejdet nogen målelig forøgelse af afstrømningen. Ejerens oplysning om tidligere dræninger blev i rigt mål bekræftet, idet der sjældent er set så mange gamle drænelledninger som her. De er alle for en sikkerheds skyld blevet rensat og påhugget de nye ledninger.

Planen om at færdiggøre den egentlige dræning før nedsætning af de lodrette dræn måtte fraviges, idet man af økonomiske grunde ikke ville afskære sig fra den mulighed, at nogle sideledninger kunne undværes ved disses virkning. Da en del af dræningen var udført, blev det derfor besluttet, at der skulle nedspules et ret stort antal lodrette dræn og derefter ved færdiggørelsen suppleres med det fornødne antal sideledninger. Denne del af

arbejdet er under udførelse; alt i alt er der nedsat omkring 90 stk. lodrette dræen, hvoraf langt de fleste virker tilfredsstillende — nogle med en vandføring på ca. 0,5 l/sec. Placeringen fremgår af vedføjede plan, men det er muligt, at der må sættes endnu enkelte.

Dræningsarbejdet under udførelse.

Med hensyn til afstrømningen synes denne ved en grov beregning gradvis at være forøget med omkring 15 %.

Nogen stor besparelse af sideledninger i forhold til planen er der ikke tale om. Overslaget synes knap nok at kunne holde, men det ser i øjeblikket ud til, at arealet bliver effektivt tørlagt, så resultatet bliver tilfredsstillende for såvel ejeren som for Hedeselskabet.

I få ord —

★

★

★

Hedeselskabets forretningsførere

Godsforvalter *M. Skamris*, Tjele, der har været forretningsfører for Tjele distrikt siden 1944, er fratådt nu i foråret, og hvervet er overtaget af sønnen, bogholder *Egon Skamris*, Tjele.

★

På den generalforsamling, som Foreningen af danske mosebrugere afholdt i Aarhus den 14. nov. genvalgte driftsleder *Hørup Nielsen*, Gudumholm, fabr. *M. Fønnesbæk*, Stakroge, fabr. *Jul. Rasmussen*, Vorbasse, fabr. *Alfred Christensen*, Filskov, og nyvalgte dir. *H. Thaysen*, Fiskbæk, til bestyrelsen. Af de beretninger, som formanden, dir. *la Cour*, Pindstrup, og forstander *Krøigaard*, Hedeselskabet, fremkom med, fremgik det, at produktionen af tørvebrændsel var gået tilbage med ca. $\frac{1}{3}$ i forhold til 1960. Det ville have været muligt i år at afsætte en langt større produktion.

*

I Sverige har anvendelsen af flyvebilleder i skovbruget taget et vældigt opsving. Alene i de sidste $1\frac{1}{2}$ år er 4 mill. ha skov blevet kortlagt med luftfotografier, således at Sveriges skovdirektorater nu tilsammen råder over et arkiv på 35.000 negativer, der indgår som et mere og mere uundværligt led i planlægningsarbejdet indenfor skovbruget.

Herhjemme har Hedeselskabet i mere end 10 år benyttet luftfotografier i sin afdeling for skovtaksering.

*

Det svenske fængselsvæsen har efterhånden placeret ca. 1000 fanger ved skovarbejde, specielt træfældning. Det er nu hensigten at overgå til at lade fangerne udføre arbejdet med *motorsave*.

*

Danmarks vandreserver skal kortlægges

Med direktøren for Danmarks geologiske undersøgelser, dr. phil. *Hilmar Ødum* som formand er af Akademiet for de tekniske Videnskaber på foranledning af økonomiministeriet nedsat et udvalg, hvis opgave vil være at kortlægge Danmarks vandreserver. Til medlemmer af udvalget er udpeget: Vanddirektør *G. Andrup*, Odense, overlæge *Uhl*, sundhedsstyrelsen, afdelingsingeniør, cand. polyt. *Erik Kaufmann*, boligministeriet, prof. *K. E. Jensen*, Danmarks tekniske Højskole, direktør *K. Andersen*, Meteorologisk Institut, prof. *Aslyng*, Landbohøjskolen og afdelingschef, civilingeniør *Frode Ebert*, Hedeselskabet.

*

I praktisk taget alle finske sogne vil der nu blive gennemført forsøg med gødskning af skovarealer. Det er de finske andelsorganisationer, der hermed vil sætte en agitation igang for dels at øge skovenes produktivitet og dels for at sætte anvendelsen af handelsgødning op.

*

Det hollandske Hedeselskab har skiftet general-direktør, idet *H. I. A. Hendrikx* har trukket sig tilbage og er afløst af *C. Staf*.

*

I anledning af prof. *K. A. Bondorffs* 70 års fødselsdag og samtidige afgang som leder af Statens planteavlslaboratorium har en kreds af danske videnskabsmænd og nære arbejdsfæller hver bidraget med en afhandling, som er samlet i en smukt udført bog på 220 sider, der fremtræder som en fornem hyldest til *K. A. Bondorff*. Afhandlingerne, ialt 15, redegør for udviklingen indenfor en række af de arbejdsfelter, på hvilke prof. *Bondorff* under sit virke har været aktiv deltager eller på anden måde har haft tilknytning til. Bogen indledes med en meget personlig skildring af *K. A. Bondorffs* liv udarbejdet af forstander *Karsten Iversen*, Askov.

*

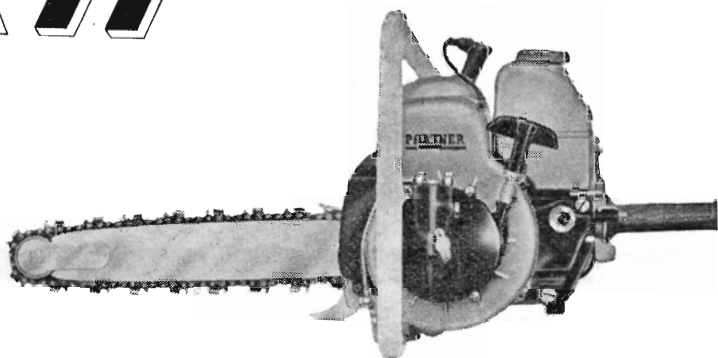
Den meget smukke lille plantage »*Dybdalsgaard*« ved Hundborg fejrede den 5. okt. 50-årsdagen for sin oprettelse.

*

PARTNER

Motorsav

R11

Partner R 11 har fuldautomatisk kædesmøring og sværd med vendehjul - 2 fordele som nedsætter kædeomkostningerne.

Partner-motoren er robust og startvillig og frem for alt - stærk 5 HK DIN (7 HK SAE). Leveres med omfattende værktøjsudrustning, 6 mdr. garanti, 12 mdr. forsikring, 2 gratis serviceeftersyn.

Pris

15"	kr. 1950.-
18"	kr. 2050.-
22"	kr. 2120.-

PARTNER kan nu også levere buskrydder, hvor savmotoren er drivkraften. En effektiv, stærk og velafbalanceret buskrydder fås som aggregat til R 11.

FORLANG DEMONSTRATION

hos en af nedenstående forhandlere.

Jylland: Nørre Sundby: Otto R. Nielsen, tlf. 342 22. Thisted: Otto Jensen, tlf. 2 28 27. Randers: Randers Værktøjsmagasin, tlf. 1470. Hammel: Knud Christensen, tlf. 42. Horsens: Hans P. Andersen A/S, tlf. 2 52 11. Vejle: Basse-Hansen, tlf. 1730. Aabenraa: Andreas Petersen, tlf. 2 32 21. **Fyn:** Odense: A/S Harald Nyborg, tlf. 11 12 49. **Lolland-Falster:** Nykøbing F.: R. Jessens Eftf., tlf. 85 00 11. **Sjælland:** Køge: Jørgen Augsburg, tlf. 2500. Slagelse: L. Ulrich, tlf. 52 00 01. Næstved: A. Larsens Eftf., tlf. 72 01 45. Glumsø: Glumsø Isenkram A/S, tlf. 73. Ringsted: Ejner Christensen, tlf. 1050. Holbæk: A. M. Bjørns Eft., tlf. 2100. Jyderup: Gylling-Folkmann, tlf. 64. Hillerød: O. Petersen & Co., tlf. 122. Lyngby: Johs. Fogh, tlf. 87 10 01. **Bornholm:** Rønne: Aksel Jensen, tlf. 1348. **København:** Forst- & Jagtuset, Hl 3030. L. V. Erichsen A/S, tlf. LU 2550. Carl J. Boeck, tlf. C. 9196.

**ROTTER
eller
MUS ?**

RATIN

PREPARATER

RATIN Virgatavej 7 Kbhvn. F. Tlf. Co. *9880

Handelsbanken i Viborg

Filial af Aktieselskabet
Kjøbenhavns Handelsbank

Kontor i
Karup og Kølvrå

A/S ERØCONTORET

KOLDING

Telf. 4344

**FROAVL
FRØHANDEL**

Aktieselskabet
L. Hammerich & Co.
Specialforretning i bygningsartikler
Grundlagt 1854 . Tlf. 2 71 55 (3 lin.)
Aarhus

Viborg Papir-Comp

Papir & Papirvarer en gros
Bogtrykkeri
Kontorforsyning
Sct. Mathiasgade 31—33
Tlf. Viborg 802—803

Røde
DRÆNRØR

fra 2"—12" haves
altid på lager
Forlang tilbud
„Sofienlund“
TEGLVÆRK
Telefon 10 Ulstrup

**Herning Hede-
& Discontobank**

10—12½, 14½—17
Telefon 5 . 273 . 720

fornem gaveidé:

... største hidtidige udgivelse
af Hans Smidths hede billeder ...

»Hedens opdyrkning i Danmark«

Et pragtværk: 444 sider, 250 illustrationer, deraf 70 helsides billeder.

Udgivet af Det danske Hedeselskab
i forbindelse med oprettelsen af Kongenshus Mindepark
for hedens opdyrkere.

Kun et begrænset antal ekspl. til salg.

Uindb. kr. 40,—. Indb. i helbind kr. 56,—.

(For medlemmer reduceres prisen med 10 kr.)

**Til Det danske Hedeselskab,
VIBORG**

Undertegnede bestiller værket HEDENS OPDYRKNING I DANMARK.
Uindbundet kr. 40,— / indbundet kr. 56,—. (For medl. ÷ 10 kr.).

Navn .....

Adresse .....

ANVEND TØRVESTRØELSE VED DRÆNING . . .

På jorder med fintsandet undergrund kan en tilsanding af drænrørene forebygges ved anbringelse af et lag tørvestrøelse (»hundekød«) omkring stødfugerne. Spørg Hedeselskabet.

-isolér rigtigt!

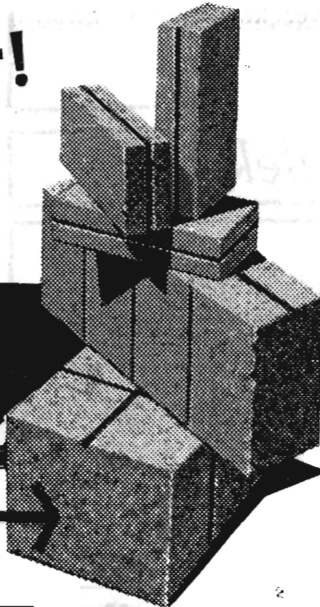
Isoler med uorganiske materialer samt stil store krav til kvaliteten, forlang de kontrollerede og godkendte LECA-materialer

Leca

FORLANG DE MED RILLE MÆRKEDE

PRODUKTER FRA

MIDTJYDSK Leca BETON ¹/₅. HØJSLEV. TELF. 86

Brug

STENSBALLEFRØ

Fås hos:
Købmænd, møllere
og gartnere

til mark og hav

ØSTERGAARDS FRØAVL ¹/₅
STENSBALLE og HØRSSENS

HØJSLEV TEGLVÆRKER ¹/₅

Drænrør i alle størrelser

Omgående levering i prima kvaliteter

Højslev Teglværk   Branden Teglværk
Nymølle Teglværk

Viborg Byes og Omegns Sparekasse

Telefon 1400 (4 lin.)

Sct. Mathiasgade 68

Kontortid: Kl. 9—15

Lørdag: Kl. 9—12

Aftenekspedition:

Fredag: Kl. 18,30—20

Filialer:

Karup

Flyvestation Karup

Mammen

Løgstrup

Skovtjære 0.433.

Mod vildt- og museskader.

Musetjære.

 Kun mod mus.

Mere effektiv end 0.433.

Arbinol. Spangol V.

(vildtbid.)

Spangol S.

 (skrælning).

Specielt monterede sprøjter.

Brochurer: »10 år«

Sprøjten og sprøjteknik

Sprøjtningresultater 1953/54

DIANA SKOVTJÆRE

Orehoved, Telf. 96* og 119

Holstebro betonvarefabrik

v. Anton Madsen

Holstebro . Tlf. 3

Alt i Betonvarer

indenfor

Dansk Ingeniørforenings

Normer

Sydvestjydske Teglværkers Salgskontor

Telefon 58

Ø L G O D

Telefon 59

AALBORG

AKVAVIT.

AKTIESELSKABET
SILKEBORG BANK
GRUNDLAGT 1882

Aktiekapital og reserver kr. 5.700.000
Telefon 1122 (5 linier)
1 indenbys - 12 udenbys afdelinger

STRYG elektrisk...

Ellidshøj Kridt- og Kalkværk
v/ C. M. Christiansen, Aarhus
Telefon Ellidshøj 4 og Aarhus 2 73 12
Fabrikation af jordbrugskalk samt foderkridtmel

Husmandsbrandkassen for Danmark

Husmændenes ulykkes- og ansvarsforsikring

Nørre Voldgade 16

København K

Rødkjærsbro Cementvarefabrik

ved J. T. Birk . . . . . Telef. Rødkjærsbro 14

FØRER KUN Δ MÆRKEDE VARER
Alle arter betonvarer til afvanding og kloak føres
Forlang tilbud

Petersværk Betonvare-Industri

Nørresundby - Telf. 2 10 55 (kaldenr. 0 81)

Alt i betonvarer efter D. S. 400
Renseanlægget »Ringtanken« (Dansk patent nr. 59820)

Skive Cementstøberi

KNUD ØSTERGAARD
Telefon 921

NORMRØR

med garantimærket Δ
Imprægnering
Brøndrør

A/S Skive Markfrøkontor

Grundlagt 1896
Telefon 94 Skive
FRØAVL FRØHANDEL

Resenbro

Cementstøberi

v/ ingeniør C. G. Madsen
Telefon 34

Prima betonrør
efter dansk ingeniør-
forenings normer

Mrk. Δ alle gangbare di-
mensioner fra 10-80 cm så-
vel med som uden muffe

Petersen & Pedersen

Alt i
elektricitet

VIBORG

Telf. 195 og 1325

HAMMERUM HERREDS

Spare- og Laanekasse

Tlf. Herning 3733 (fl. lin.)
Kontortid:
Man./Torsdag 10-12.30 og 14-17
Fredag tillige 18.30-19.30
Lørdag 10-12.30

ALT I CEMENT

VARER

Vi kan levere rør i alle
gængse størrelser efter
ingeniør. normer.
Hurtig levering - reel
betjening.

TJÆREBORG
CEMENTSTØBERI

• Telefon 21 •

Viborg Andels- Svineslagteri

vore udsalg bring. i erindring

Tlf. 137 og 779

Bjerringbro

Cementvarefabrik

ved Th. Petersen
Tlf. 111 Bjerringbro

ALLE

Δ MÆRKEDE RØR

imprægnerede
og uimprægnerede

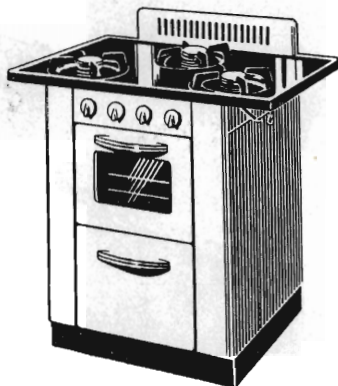
Stort lager
Altid leveringsdygtig

Tårnsilosten
Drænrør
Baumadæk
Tagsten
Mursten

KÄHLERS Teglværk

Korsør

Gør køkkenet til Deres hobbyrum

Med DALSØGAS i køkkenet vil alle Deres »køkkenpligter« gå som en leg. DALSØGAS giver Dem lettere madlavning og bagning, varmt vand i hanen, lettere vask, opvarmning, rengøring m. m.

Der bor også en Dalsø-forhandler i nærheden af Dem. Lad ham demonstrere i eks. det populære DALSØKOMFUR med den store, hygiejniske overplade, og den eminente bageovn ..... Kr. 725,—
Udbet. fra 70,— Pr. md. fra 38,—.

A/S DALSØGAS

Brabrand
061 60400

Løgstør
417

Næstved
3305

Vejen
526

Den almindelige Brandforsikring
for Landhøngninger, opretter ved forøget Anordning
af 1792

Brandforsikrer Bygninger
— færdige og under Opførelse —
med fast Inventar

HOVEDKONTOR:
STORMGADE 10 - KØBENHAVN K.
C.: 1100

Røde drænrør
indtil 16" diameter

A/S Hvorslev Teglværk
pr. Ulstrup - Tlf. 67 Ulstrup

BRUG
RANDERS
REB

Trifolium Frø

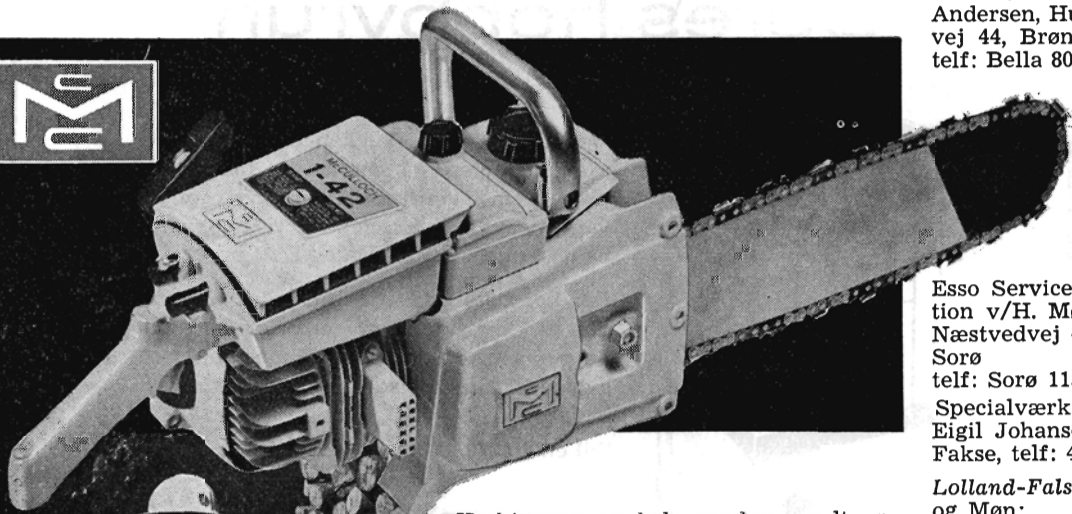
KØBENHAVN

RANDERS

Kom let gennem dagens arbejde med en McCULLOCH kædesav

Distriktsforhandlere:

Sjælland:
McCulloch Kædesave v/A. Bagge Andersen, Husumvej 44, Brønshøj
telf: Bella 805

Herhjemme og hele verden rundt arbejder langt de fleste med McCULLOCH kædesaven, der giver Dem alle fordelene:

- højeffektiv skæreevne, også helt nede ved jorden
- special Pintailkæde
- kvik start hele året
- ringe støj og vibration
- let at håndtere
- velafbalanceret
- billig i drift
- lang levetid
- skriftlig garantiforsikring og fabriksgaranti
- perfekt service

1—42 4,5 HK m. 12" sværd, vægt 8,4 kg. kr. 1.500,—.

1—52 5,5 HK m. 15" sværd, vægt 9,0 kg. kr. 1.900,—.

1—72 7,0 HK m. 18" sværd, vægt 9,5 kg. kr. 2.350,—.

De kan også nemt montere BUSKRYDDER, GRÆS- og HÆKKEKLIPPER, GREN-FRÆSER og JORDBOR på den direkt-drevne McCULLOCH 1—42 eller 1—52.

Esso Service Station v/H. Møller Næstvedvej 4, Sorø
telf: Sorø 1151
Specialværkstedet Egil Johansen Fakse, telf: 465.

Lolland-Falster og Møn:
McCulloch Motorsave v/Arnold Larsen, Flintinge, Lolland
telf: Grænge 128.

Jylland:
McCulloch Kædesave v/Landbo Nielsen, Sjørring, telf: Sjørring 129.

McCulloch Kædesave v/Søren G. Nielsen, Siem pr. Terndrup, telf: Terndrup 114

McCulloch Motor Skovsav v/A. Due Andersen, Edithsvej 73, Brabrand tlf: Aarhus 6 08 27

I/S Henning Hansen & Co. Søndergade 23, Vejle telf.: Vejle 2500.

Sønderjyllands McCulloch Motorsave v/Bent Korntved Petersen, Tørning pr. Hammelev, telf: Hammelev 84x.

Bornholm:
SALG: Repræsentant L. Sorth, Aakirkebyvej 114, Rønne, telf: Rønne 744.

SERVICE: Pedersker Autoværksted v/S. P. Ravnebjerg, Pedersker, telf: Pedersker 111.

Eneimport

McCULLOCH

Ring eller skriv efter brochure og se McCULLOCH demonstreret af distriktsforhandleren.

Carl F. Petersen

Tlf. Hi. 3138

Gasværksvej 9 - København V.

Fyn:
Fyns McCulloch Motorsave v/Andr. Petersen, Carl Blochsvej 65, Odense, telf: Odense 11 42 03.